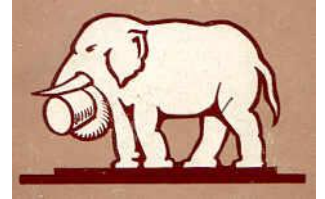

Hille
N.V. Koek- en beschuifabriek
v/h G.Hille & Zoon, Zaandam

Koek- en beschuifabriek Hille wordt in documentatie over plaatjesalbums algemeen als de grote concurrent van Verkade beschouwd. Dat is overdreven; de tweede grootste albumuitgever vóór de Tweede Wereldoorlog is een andere koekfabrikant, de eeuwenoude firma Bussink in Deventer. Maar Hille zat wel erg dicht op Verkade, in meerdere opzichten. Beide nog piepjonge bedrijven toen de uitgifte van albums begon – Verkade is opgericht in 1886, Hille in 1901 – waren gevestigd in Zaandam, ze zaten dus “bij elkaar op de stoep”. En in de dertiger jaren zat Hille met zijn albums Verkade wel dicht op de huid, zodat wel van een concurrentiestrijd gesproken kan worden. Hille volgde daarin een eigen koers. Dat Hille probeerde Verkade de loef af te steken, zoals wel eens gesteld is, is overdreven. Dat is slechts eenmaal het geval geweest, en wel met de laatste uitgave van Hille voor de oorlog, ten gelegenheid van 100 jaar *Artis* (1938), waarmee Verkade domweg te laat was.

Hille heeft in de dertiger jaren zeven klassieke albums uitgebracht. In de vijftiger jaren volgden er nog drie, en nog twee series “zakalbums”. Voordat Hille de strijd met Verkade aanging, waren er echter al vijf grote uitgaven geweest.

Hille startte al in 1905 met een serie van 144 reclameplaatjes, chromo's geschilderd door de populaire kunstschilder Gerstenhauer, met twee bijbehorende insteekalbums, *Album Jong Holland* deel I en II. Deze plaatjes zijn door tientallen bedrijven in Nederland en België uitgebracht.

Rond 1910 liet Hille zijn eerste album met tekst maken, *Album Nederlandsch Oost-Indië* met 96 plaatjes. Dit album is overgenomen door drie andere bedrijven. Hille vermeldt dit als zijn eerste album in het volgende album in 1912. In de Verzamelkrant is ooit beweerd dat Hille dit album pas in 1920 van anderen overgenomen heeft. Dat is dus apert onjuist.

In januari 1912 verscheen weer een album, weer met 96 plaatjes en tekst, *Album Vaderlandsche geschiedenis*, in 1914 gevolgd door een tweede deel. “Opvoedkundige reclame” en “een boeiend en rijk geïllustreerd boekwerk”, stelt Hille 40 jaar later in het voorwoord van een nieuw geschiedkundig album. Ook deze twee albums zijn voor Hille gemaakt.

Nederlandsch Oost-Indië en het eerste deel van *Vaderlandsche geschiedenis* zijn beide geproduceerd door de schimmige Uitgeversmij. Papyrus, eerst gevestigd in Amsterdam, vervolgens in Den Haag (zonder inschrijving in het handelsregister) en tenslotte in Batavia in Nederlands-Indië. In 1913 breekt Hille met Papyrus omdat die de plaatjes die voor Hille gemaakt zijn te koop aanbiedt aan andere bedrijven. Hille laat dan door Belderbos & Coesel een volledig vernieuwde uitgave van het geschiedenisalbum maken, met een nieuwe tekst, nieuw gelithografeerde plaatjes en een totaal andere omslag, dat in november verschijnt. Papyrus verkoopt de originele plaatjes van het eerste geschiedenisalbum als reclameplaatjes met een regeltje tekst erop aan diverse bedrijven waaronder de Thalia Bioscope in Den Haag en Mac Kenzie's Thee en Koffie in Rotterdam, en zonder opdruk aan een concurrent van Hille, koek- en beschuifabriek Van der Meer in Rijswijk die er een fraai album bij laat maken met korte tekstblokken bij de plaatjes.

Slechts twee maanden na het nieuwe eerste deel gemaakt door Belderbos & Coesel verschijnt van dezelfde drukker een tweede deel van *Vaderlandsche geschiedenis* met hetzelfde uiterlijk.

De twee geschiedenisalbums bestrijken de periode van het begin van de jaartelling tot de 80-jarige oorlog. De aangekondigde delen 3 en 4 die tot de 20^e eeuw zouden gaan, konden door de Eerste Wereldoorlog en de daaropvolgende schaarsteperioden niet meer uitgebracht worden.

Begin twintiger jaren heeft Hille enkele jaren alleen boeken beschikbaar gesteld die ook in de boekhandel verkrijgbaar waren, en is daar mee doorgaan tot aan de oorlog. Hille was hiermee de eerste; Van Nelle begon in 1927 met het uitgeven van leesboeken en Douwe Egberts startte pas in de dertiger jaren met het verstrekken van de “kwartjesboeken” van de Nederlandse Jeugdbibliotheek Helmond.

Pas in 1925, toen al dertien bedrijven weer met eigen producties op de albummarkt waren verschenen, kwam Hille opnieuw met een eigen productie. In hetzelfde jaar verscheen ook Verkade weer op de albummarkt na een afwezigheid van zes jaar. Wie van deze twee als eerste weer de productie van een boek opvatte is niet te zeggen. Duidelijk is wel dat Hille met de eerste twee uitgaven afstand hield van de Verkade-albums.

De producties van Hille in 1925 en 1926 zijn jeugdboeken, geheel in lijn met de enorme opbloei van het jeugdboek in die tijd. Voor het schrijven van deze twee “Aboe Do” boeken werd de populairste schrijver in die tijd aangeworven, C. Joh. Kieviet, de auteur van de beroemde Dik Trom boeken en vele andere historische en avonturenboeken. Dit was de tweede commerciële opdracht die Kieviet aannam. Deze twee boeken van Hille, geen verzamelalbums maar door verzamelaars wel als zodanig behandeld, zijn merkwaardig. Ze hebben beide het uiterlijk van een klassiek album. Het eerste is een geïllustreerd leesboek, met 96 gekleurde afbeeldingen afgedrukt in de tekst. Het tweede is nog merkwaardiger; ook dit is een leesboek met illustraties in de tekst (van Piet van der Hem, die daarna de plaatjes voor de drie Benito albums van Kaiser schilderde). Achter in het boek is echter een bundel bladen met kleurenplaatjes mee gebonden, zonder relatie met de tekst.

In 1924 was al een serie losse plaatjes verschenen met daarop een verwijzing naar het boek van Kieviet; dit zijn echter andere plaatjes. Alles wijst erop dat het aanvankelijk de bedoeling was om daar een bijbehorend album bij uit te brengen; waarom het boek vervolgens vaste plaatjes kreeg is een raadsel. En waarom vervolgens een tweede boek werd uitgebracht met de plaatjesbladen mee gebonden is nog raadselachtiger. De enige reden die we daarvoor kunnen bedenken is, dat Kieviet niet bereid was een verhaal bij bestaande plaatjes te schrijven. (Bij de boeken van Patria en Kaiser zijn de plaatjes achteraf bij het verhaal gemaakt, wat een lange productietijd tot gevolg had.) Maar dan nog hadden de al uitgebrachte plaatjes op afzonderlijke plaatjesbladen in de boeken opgenomen kunnen worden, zoals bij veel albums het geval is. Een mogelijke verklaring is, dat Hille per se illustraties passend in het verhaal wilde, zoals ook bij de eerdere albums, en geen los van het verhaal staande plaatjesbladen.

In 1928, als Verkade alweer het vierde album sinds de onderbreking uitbrengt, lijkt Hille daadwerkelijk de handschoen op te nemen. Verkade is sinds 1925 tamelijk stuurloos bezig, met een aquariumboek van Portielje, twee natuurboeken van Thijsse en een boek over kamerplanten van Van Laren. Hille start nu een reeks “zwerftochten” albums, mogelijk met de zwerftochten van Thijsse als voorbeeld, in het bijzonder “Friesland” dat de eerste had kunnen worden van een reeks provinciealbums. De albums krijgen hetzelfde formaat en uitvoering en dezelfde soort plaatjes als de Verkade-albums, inclusief de grotere horizontale strokenplaatjes en een of twee paginagrote platen voorin. De inhoud verschilt echter duidelijk van de privé-uitstapjes van Thijsse. Elk album beschrijft een aantal wandel-, fiets- en autotochten door een provincie, compleet met een routekaart, waarbij een aantal wandelroutes die door de A.N.W.B. zijn uitgezet gevolgd worden. Deze aanpak mag rekenen op de steun van de Nederlandse Toeristenbond. De voorzitter van de bond schrijft voor het eerste album dat in 1929 verschijnt een “Woord vooraf”, dat besluit met:

Wanneer dit boekwerk, en het kan niet anders, den lust tot toeren in eigen heerlijk land bevordert, lokken zal tot wandellust, tot dát sportief toerisme prikkelen zal, dat de liefde voor de natuur ontwikkelt, de gezondheid des lichaams staalt; hart, ziel, geest en gemoed deugd doet, dan zal zich daarin zeer verheugen de Voorzitter van den Toeristenbond voor Nederland (A.N.W.B.)

De positie van Hille op de markt van promotiegeschenken is dan inmiddels aanzienlijk versterkt. In Amsterdam opent Hille een “Geschenken-kantoor”, en als de plaatjesalbums eenmaal beginnen te lopen worden in andere plaatsen ook “ruilgelegenheden” geopend; in 1933 zijn er dat 15. Verkade ging niet verder dan 5 ruilkantoren in Nederland en een in Indië. Maar midden in de crisisjaren gaat Hille net als de andere koek- en beschuifabrikanten over op bonnen om plaatjes uit te sparen.

Er verschijnen achtereenvolgens vijf delen, Gelderland (1930), Utrecht (1932), Noord-Holland (1933), Zuid-Holland (1934) en Limburg (1936), elk met 96 kleine en 10 grotere plaatjes geschilderd door Bart van Vlijmen, en geschreven door Jan Feith, helaas een minder vlotte verteller dan Thijsse en Kieviet. De eerste zin van het eerste album beneemt je al meteen de lust om verder te lezen:

Mocht het zijn, dat we als goede wegbereiders konden dienen dengenen, die de volgende bladzijden uit ons intieme toeristen-boek gaan lezen, en naar de waterverf- en pentteekeningen kijken, in woord en beeld brengend de natuurlijke schoonheid van onze provincie Gelderland!

Maar als de zwerftochten eenmaal beginnen valt het erg mee. De teksten zijn evenzeer anekdotisch als die van Thijsse.

Na Limburg lijkt de fut eruit te zijn. Er wordt weer een jaar overgeslagen, en dan verschijnt het laatste zwerftochtenalbum, dat opmerkelijk genoeg gewijd is aan twee provincies tegelijk, Brabant en Zeeland, alsof er in de grootste provincie van Nederland niet genoeg te zien is. Dit boek is niet meer geschreven door Feith, die alleen nog het voorwoord gedaan heeft. Het deel over Noord-Brabant is geschreven door een zeer bekende schrijver van Brabantse streekromans, Antoon Coolen, en het deel over Zeeland door P. Ritter, een in die dagen zeer bekende auteur die in de vergetelheid geraakt is. Ook de uitvoering is anders; er zijn maar 40 kleine plaatjes, die voor een deel in de tekst zijn opgenomen, en 20 grotere strokenplaatjes. De omslag en pentteekeningen zijn nog steeds van Van Vlijmen, maar de plaatjes zijn geschilderd door Willem Jansen, die ook al aan Zuid-Holland meewerkte.

De zwerftochtenalbums zijn een aflopende zaak. Met het dubbelalbum Brabant - Zeeland heeft Hille impliciet aangegeven dat er geen 11 provinciealbums zullen verschijnen. Terwijl nog aan dit album gewerkt wordt ziet Hille plotseling een nieuwe kans, waarmee de grote concurrent Verkade de loef afgestoken kan worden. In 1938 zou de Amsterdamse dierentuin Artis 100 jaar bestaan (opgericht 1 mei 1838). Al in 1936 had Verkade aan de Artis-medewerker Portielje, die eerder voor Verkade twee aquariumalbums maakte, opdracht gegeven om voor die gelegenheid een Artis-album te maken. Dit zou *Dierenleven in Artis* worden, het Verkade-album dat de grootste omzet haalde en werd gevolgd door nog twee delen. Hille zette in allerijl de bekende dierenauteur en -causeur Josselin De Jong aan het werk, en een aantal kunstenaars die voor Enschedé werkten – onder wie Sam van Beek, die een keer voor Verkade gewerkt had, maar door het Verkade-publiek niet werd gewaardeerd – moesten in korte tijd de plaatjes leveren. Wanneer precies het werk begonnen is, is niet bekend, maar op 22 augustus 1938, slechts drie maanden na het verschijnen van het laatste zwerftochtenalbum, brengt Hille het album *Artis* uit, “ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van NATURA ARTIS MAGISTRA TE AMSTERDAM”. 6 weken later verschijnt het album van Verkade *Dierenleven in Artis*, zonder directe verwijzing naar 100 jaar Artis, een kapitale PR-blunder. Dit album van Hille, met weer het redelijke forse aantal van 96 kleine plaatjes en 8 grote, is veel interessanter dan het album van Portielje – zeker uit historisch oogpunt – maar helaas is gekozen voor het kleinere romanformaat, zodat het minder prestigieus oogt.

[Verkade zet in het volgende jaar door met het begin van een reeks Artis-albums, die echter na één deel al door de oorlog wordt afgebroken. Hille heeft met het jubileumalbum niet de opzet gehad om weer een reeks te beginnen en laat het hierbij, tot aan de vijftiger jaren.](#)

Revival van het klassieke album

Veel bedrijven ondervinden grote problemen door de Tweede Wereldoorlog, vele gaan ter ziele en de andere krabbelen slechts met moeite weer overeind. Hoewel Hille tijdens de grote recessie in 1937 nog concurrent Haust opkocht, bleef een volledig herstel van de omzet na de oorlog uit. Toch komt Hille in het begin van de vijftiger jaren opnieuw met een aantal albums. De meeste concurrenten, met Verkade voorop, zagen geen heil meer in albums. Dat zij ongelijk hadden, werd bewezen door Hooimeijer, een nieuwe koek- en beschuitfabriek die juist pas in 1950 met albums begon. Na twee stripachtige jeugdalbums van de populaire Marten Toonder, begon Hooimeijer in 1952 met een gemoderniseerde vorm van het klassieke album in vier zeevaartalbums die tot de top van de naoorlogse albums behoren. Hille greep daarentegen in hetzelfde jaar terug op het traditionele klassieke album, net als zeepfabriek Het Klaverblad die in 1951 met twee heruitgaven van albums uit de twintiger jaren kwam en in 1952 nog met een nieuw klassiek album.

In februari 1953 brengt Hille het album *Der Vaderen Erf* uit, en grijpt met de keuze van vaderlandse geschiedenis als onderwerp veertig jaar terug in de eigen geschiedenis. In het voorwoord wordt gemeld dat veertig jaar na het verschijnen van het eerste album nog steeds aanvragen voor plaatjes binnenkomen, een bewijs "hoezeer deze opvoedkundige reclame werd gewaardeerd." Het album is geschreven door J.J. Moerman, "een bekende pedagoog en geschiedkundige". Het album begint met een grote plaat van de inhuldiging van Koningin Juliana op 6 september 1948 en de tekst van het boek eindigt er ook mee: *Moge onder het bewind van H.M. Koningin Juliana Der Vaderen Erf een langdurig tijdvak van vrede, geluk en voorspoed beschoren zijn*". Opmerkelijk is vervolgens dat de eerste grote inplakplaat is gedateerd 1948. Dit alles doet vermoeden dat het de bedoeling was om dit album al in 1948 uit te brengen. Daarmee zou 't het eerste klassieke plaatjesalbum na de Tweede Wereldoorlog zijn geweest. Waarschijnlijk heeft de naoorlogse schaarste tot langdurig uitstel genoopt.

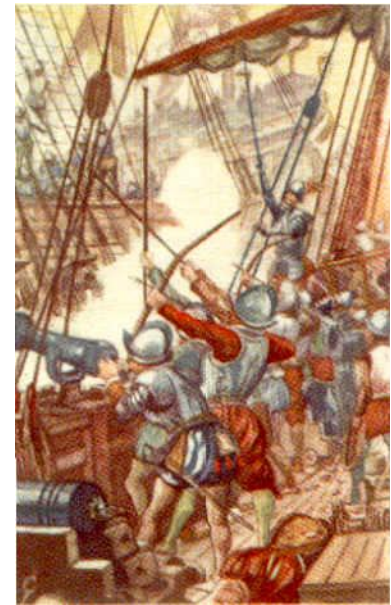
Plaatje uit "Der Vaderen Erf" op ware grootte

Dit boek vliegt in sneltreinvaart door de vaderlandse geschiedenis, van de Germanen tot aan de troonsafstand van koningin Wilhelmina in 1948. Het lijkt erop dat Moerman zo'n haast had omdat er niet op een vervolg was gerekend. Niettemin verschijnt in 1955, (weer) met grote vertraging het volgende klassieke album, ook van Moerman, *Neerlands vlag aan vreemde kust*, dat gaat over de ontdekkingsreizen, de zeehandel en de koloniën. Dit is het laatste boek van Moerman, die in februari 1954 overleed. De tekst is na zijn dood door zijn dochter afgewerkt. Een extra reden voor het late verschijnen van dit album is, dat de plaatjes na het gereedkomen van de tekst passend bij de tekst zijn vervaardigd. De tekeningen en schilderijen in beide boeken zijn van J.W. Heijntink, een bekende schilder en boekillustrator in die dagen, die ook meerdere reclameuitgaven met geschilderde platen op zijn naam heeft staan. De historische tafelen van Heijntink zijn zeer veelomvattend en gedetailleerd. Onder de Nederlandse albumplaatjes zijn ze uniek; alleen enkele Vlaamse uitgaven kunnen hiermee vergeleken worden. De klassiek geschilderde platen staan in sterk contrast met het album, dat modern is vormgegeven door de bekende grafisch ontwerper K. Löb.

Opmerkelijk is dat Hille de plaatjes blijft verstrekken op bonnen, in series van 24 kleine plaatjes voor 24 bonnen. Het voordeel hiervan is dat de grote platen niet afzonderlijk verstrekt hoeven te worden.

Op de bonnen werden verschillende plaatjes uit het album afgebeeld, waarmee reclame werd gemaakt voor de fraaie uitgave. Er werd wel bij vermeld dat het niet de bedoeling was dat de plaatjes uit de bonnen werden geknipt!

Dan lijkt het erop dat ook Hille geen heil meer ziet in deze grote albums, terwijl Hooimeijer en Douwe Egberts juist midden in hun succesreeksen zitten – hoewel ook Douwe Egberts spoedig te maken zal krijgen met een sterk dalende albumomzet.

Zakalbums

In 1954 gooit Hille het plotseling over een andere boeg, door te starten met reeksen minialbums in zakformaat. Er verschijnen drie deeltjes van *Ons Nationale Park De Hoge Veluwe*. In zekere zin zijn deze te beschouwen als voortzetting van de zwerftochten, nu meer in het bijzonder op de natuur gericht. En net als bij de zwerftochtenalbums weet Hille zich ook nu weer van steun van buiten te verzekeren. De boekjes zijn namelijk geschreven door Wigman, de natuurhistorisch medewerker van het Nationale Park. De plaatjes zijn van de Zaanse dierenschilder Rein Stuurman, weer een bekende kunstenaar. De boekjes zijn kennelijk redelijk succesvol, want een tweede druk is nodig. Het duo Wigman – Stuurman maakt direct hierna een serie kleine vogelalbums voor jamfabriek TEO (Taminiau). Stuurman maakt in de zestiger jaren ook nog de plaatjes van de hernieuwde reeks vogelboekjes met vaste plaatjes en een reeks vogelkaarten van vogelvoederhandel Sluis.

In 1955 verschijnen weer twee zakalbums, nu gewijd aan *De Kruger-Wildtuin* in Zuid-Afrika – waar het Engelse bedrijf United Tobacco Companies (niet te verwarren met United Tobacco Agencies van Mignot en De Block) in 1940 een dik album in het Afrikaans aan gewijd heeft. De teksten zijn van de schrijver-ornitholoog Jan P. Strijbos, en de plaatjes zijn weer van Rein Stuurman. Strijbos bezocht hiervoor zelf het Kruger wildpark en riep de hulp in van de ambassade van Zuid-Afrika en van het Suid-Afrikaans Instituut, het Zoölogisch Museum en het Entomologisch laboratorium in Amsterdam.

Deze zakalbums zijn naast het formaat in nog meer opzichten opmerkelijk. De gebonden boekjes met stijve kaft, zeg maar mini klassieke albums zelfs met de geijkte vulstrips, hebben pagina's zonder tekst, alleen een paginanummer en een inplakkader. Op elke pagina wordt een plaat geplakt waarop zowel de afbeelding als de tekst is gedrukt (beide series 90 platen in totaal). Kostenbesparing kan bij deze ongebruikelijke vormgeving geen grote rol gespeeld hebben, want de pagina's van de boekjes zijn toch bedrukt, ook al staat er geen tekst op; wel zijn de drie boekjes zonder de plaatjes identiek. Ook hebben alle afbeeldingen hetzelfde formaat, staand of liggend, zodat ook vrijheid in maatvoering van de afbeeldingen geen overweging geweest is.

Een volgende opmerkelijkheid wordt geaccentueerd in de inleiding bij de Kruger-Wildtuin: "Door het vermelden van korte bijzonderheden direct bij de plaatjes, sluiten wij aan bij moderne onderwijsmethoden." De reclamealbums *Leerzame beschrijvingen van* met plaatjes met korte teksten waarvan er in de twintiger en dertiger jaren diverse zijn verschenen, waren dus kennelijk hun tijd ver vooruit ?

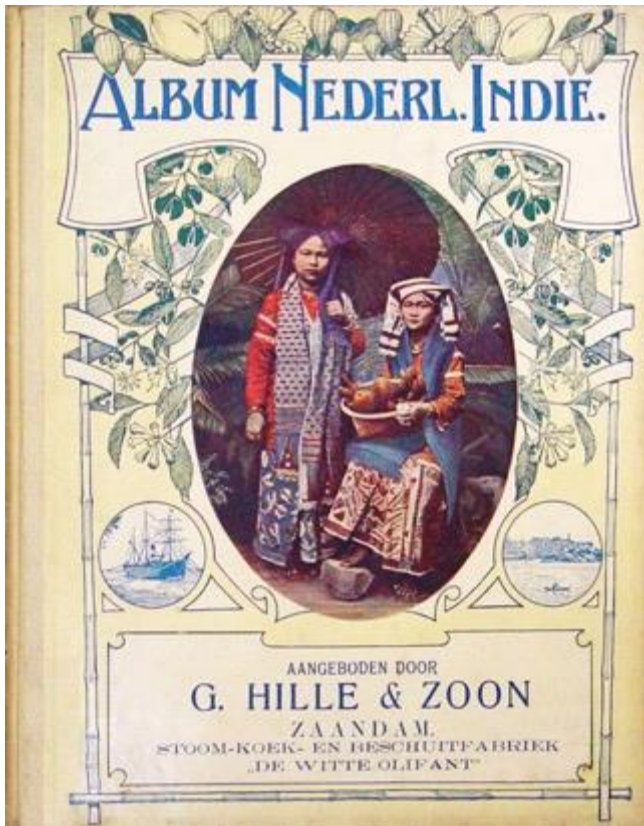
De zwanenzang

Zoals bij veel albumuitgevers het geval is, is de laatste uitgave van Hille uit esthetisch oogpunt de minst geslaagde. In 1960 komt Hille nog met een heel ander album, klassiek in klein romanformaat. Er wordt teruggegrepen op een onderwerp dat bij de herstart van Verkade na de Eerste Wereldoorlog in 1925 een groot succes bleek, het aquarium. Dit dikke boek telt 150 pagina's met 120 plaatjes van Rein Stuurman.

In 1959 wordt Hille overgenomen door Hooimeijer. Hooimeijer was in 1956 al gestopt met de grote albums. Na dit album dat al voor de overname in voorbereiding was stopt ook Hille ermee. De fabriek in Zaandam wordt spoedig daarna opgeheven, maar de merknaam blijft bestaan.

We zijn de beschrijving van de albums van Douwe Egberts begonnen met een boek met vaste platen, dat dus geen album met verzamelplaatjes is, met de argumenten dat het een mooi boek is dat nog steeds gezocht is ook door verzamelaars van plaatjesalbums, en het de aanzet vormt tot de latere albums. Dezelfde argumenten kunnen aangevoerd worden voor de twee geïllustreerde leesboeken van Hille, die in het navolgende worden behandeld alsof het albums zijn.

HILL01

Album Nederlandsch Indië

Album Nederlandsch Oost-Indië met beschrijvende tekst door J.L. Hoofman 's-Gravenhage. Aangeboden door G. Hille & Zoon Zaandam. Stoom-koek- en beschuitfabriek „De Witte Olifant“. (circa 1910)

8 ongenummerde dikke bladen voor het insteken van 6 chromo's van automatenformaat aan weerszijden, met tussengevoegd 8 genummerde, kleinere tekstbladen en een tussen geplakt blad met reclame en errata.

Prijs: 50 cent bij de leverancier of de fabriek

Er wordt wel beweerd dat Hille dit album in 1920 heeft overgenomen van o.a. Dobbmann en Smith. Aangezien dit album in het eerste album "Vaderlandsche geschiedenis" (gedateerd januari 1912) vermeld wordt als vorige uitgave, is dat onmogelijk.

Ditzelfde album is uitgebracht door Koffie- en thee-handel De Boer in Bolsward, Theehandel Drayer in Delft en De Zoete Inval in Zierikzee. De plaatjes en de tekst zijn ook uitgebracht door Albers Creameries in Dordrecht (ACL) in een eigen album. Dobbmann en Smith hebben alleen de door Papyrus op de markt gebrachte plaatjes uitgegeven.

Kenmerken

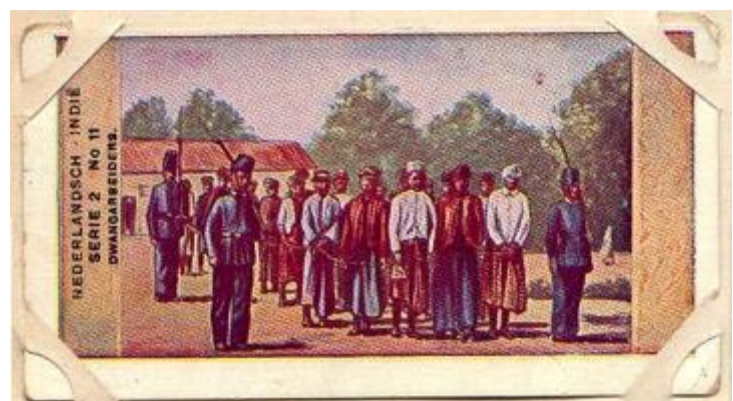
Dit eerste grote album van Hille, kwarto formaat met beplakte stijve kaft en linnen rug, is een kruising tussen de tekstloze insteekalbums voor series automatenplaatjes zoals de drie "Plaatjes-Albums" van Verkade, en albums met doorlopende tekst met daarnaast plaatjesbladen. Het bestaat uit 8 dikke bladen zoals in de "Plaatjes-Albums", waar echter 8 dunne tekstbladen van kleiner formaat tussengevoegd zijn. Ook is per plaatjesblad een vulstrip tussengevoegd. In het midden is nog 1 blad met reclame en errata tussen geplakt. De bladen zijn als één pakket in de binnenrug geniet, waardoor vaak het hele boekblok is losgeraakt.

Na het titelblad – met op de achterkant de vermelding van de Uitgevers-Maatschappij N.V. Papyrus die het album geproduceerd heeft – loopt de tekst, gezet in twee kolommen, zonder indeling door van pagina 3 t/m 13. Daarna volgen nog twee ongenummerde pagina's met informatie over de vier grootste eilanden.

De indeling van de plaatjesbladen is opmerkelijk. Anders dan in de albums met automatenplaatjes zijn staande en liggende plaatjes op één blad afgewisseld. Uiteraard moet dat op beide zijden gelijk, wat hier en daar tot fouten heeft geleid. De afbeeldingen van de plaatjes 65, 66 en 72, zijn liggend maar de plaatjes zijn staand ingestoken. Afbeeldingen 73 en 92 zijn staand maar liggend ingestoken

De stijve witte plaatjes zijn typische automatenplaatjes, langgerekt (49 x 92 mm) met aan beide lange zijden een "opvulblokje" met een Jugendstil motief. Het zijn met de hand gemaakte litho's die gezien de poses kennelijk vaak van foto's zijn nagetekend. Ze zijn naar de traditie van de automatenplaatjes opgedeeld in series van 6 per pagina. De 16 serienummers hebben geen betekenis maar zijn wel bovenaan de plaatjespagina's en op de plaatjes vermeld. Vreemd genoeg zijn op enkele plaatjes titel en nummer ook op de voorzijde gedrukt, zoals op het voorbeeld hiernaast. (Bij De Boer en bij ACL zijn nummer en titel op alle plaatjes gedrukt, en bij De Boer ook de bedrijfsnaam.)

De plaatjes zijn doorlopend genummerd 1-96. Veel plaatjes zijn zichtbaar gesigneerd TB.

"Dwangarbeiders"

Inhoud

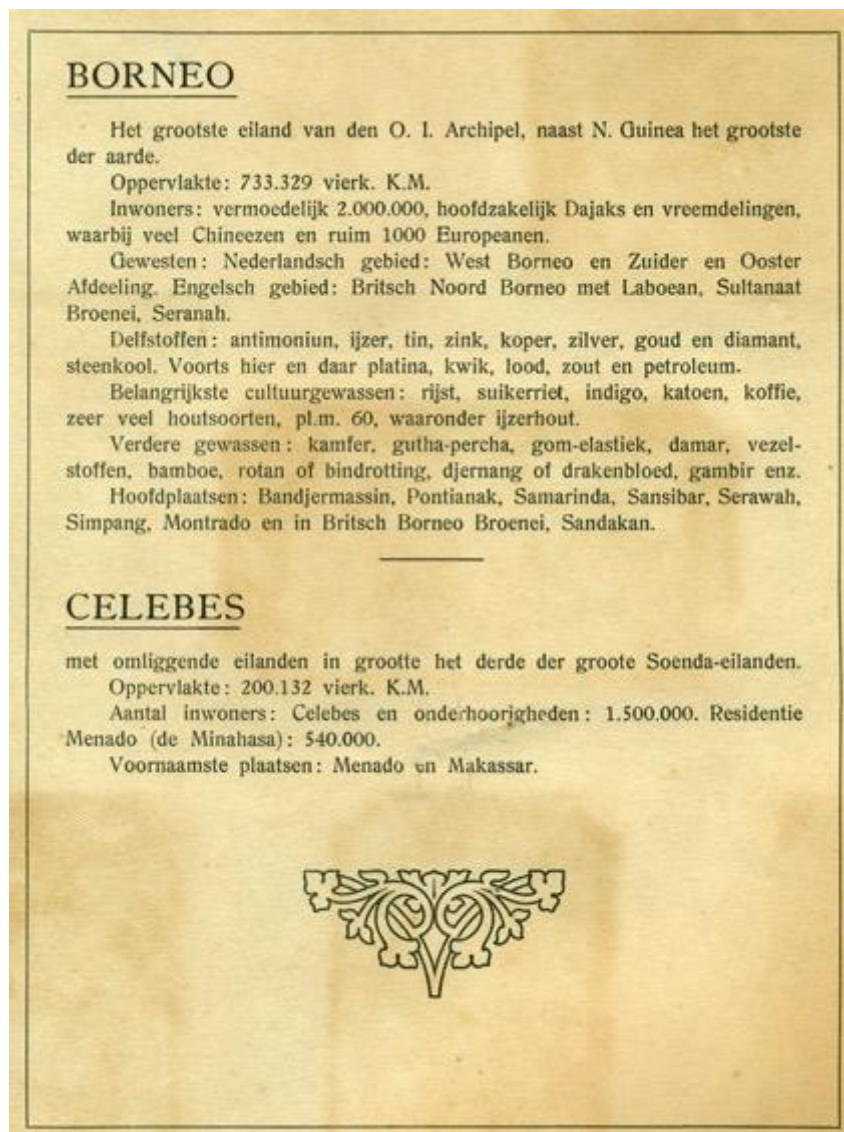
Op de kaft en op de plaatjes wordt gesproken van Nederlandsch Indië, op het titelblad en bovenaan de plaatjesbladen echter van Nederlandsch Oost-Indië. De schrijver, J.L. Hooftman, gebruikt Nederlandsch-Indië als kop, en vervolgt met een citaat van Eduard Douwes Dekker (Multatuli): "Insulinde, het eilandenrijk, dat zich als een gordel van smaragd slingert om den evenaar".

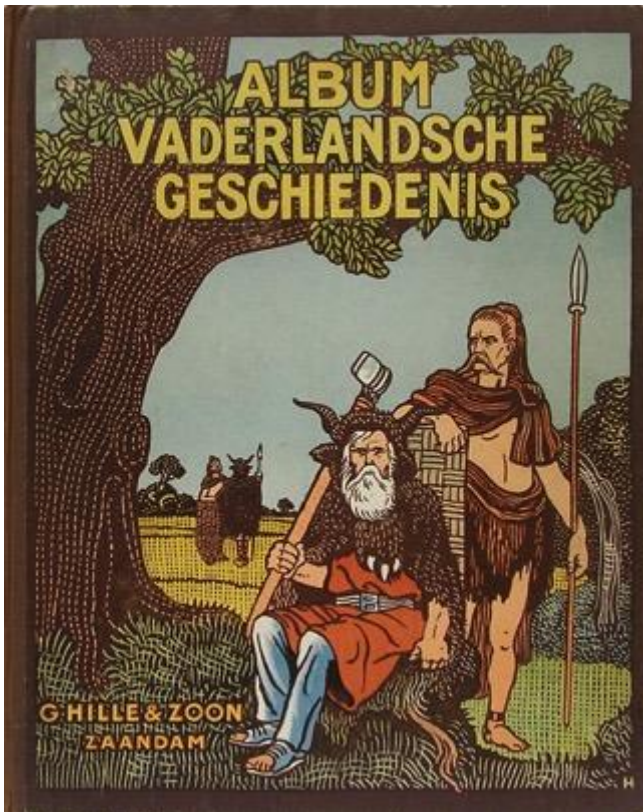
J.L. Hooftman was een leraar, die aan het begin van de eeuw samen met collega K.G. Houwen een reeks van drie "Aardrijkskundige leesboeken" over Nederlandsch Indië uitbracht (J.B. Wolters Uitg.Mij. 1903; 13^e druk 1924). Hij beschrijft in dit album oppervlakkig de topografie en de natuur en wat uitvoeriger het (koloniale) leven, waarbij verwezen wordt naar plaatjes maar de plaatjes worden niet gevolgd. Hij begint met Batavia en Buitenzorg, daarna worden de dessa en kampong bezocht waar in ruim 5 pagina's uitvoeriger op het leven van de Javanen wordt ingegaan. Op pagina 11 wordt de boot genomen naar de "buitenbezittingen".

Er wordt een kort bezoek gebracht aan Atjeh, dat in die tijd het leeuwendeel van de hele wereldproductie van peper leverde, Deli waar de beroemde Sumatra-tabak vandaan komt, de berglanden waar de Bataks – vroeger verdacht van kannibalisme – leven, dan een kort bezoek aan de Dajaks van Borneo – koppensnellers en zooals de meeste „wilde” volken liever vuil dan schoon. Nog korter worden Celebes, Boeroe en Ceram aangedaan, met een zijspng naar Nieuw-Guinea, "waar de meest onbeschaafde van de Indische volken wonen". Teruggekeerd wordt langs de kleine Soenda-eilanden Bali en Lombok, waar verwezen wordt naar plaatje 42 dat 24 moet zijn.

Anders dan in de veel uitvoeriger Droste albums van 1928 – 1936 wordt met geen woord gerept over de inlandse cultuur.

"... een bezit waarop wij, Nederlanders, in 't bijzonder trotsch mogen zijn, maar dat ons ook de verplichting oplegt door een rechtvaardig bestuur werkzaam te zijn tot heil van de bewoners van ons heerlijke Insulinde"

HILL02

Album Vaderlandsche geschiedenis

Album Vaderlandsche Geschiedenis, met beschrijvende tekst. Aangeboden door de Firma G. Hille & Zoon Koek- en beschoofabriek Zaandam. Januari 1912.

18 genummerde tekstbladen inclusief titelblad en voorwoordblad, en "Lijst der plaatjes" achterin, afgewisseld met 8 dikke bladen voor het insteken van 96 chromolithoplaatjes.

Ook dit tweede album van Hille is geproduceerd door N.V. Papyrus, die dan volgens de vermelding op de titelpagina verhuisd is naar De Haag, maar daar niet is ingeschreven in het handelsregister.

Prijs: 50 cent

Kenmerken

Kwarto insteekalbum (24 x 30,8 cm) met beplakte platen en bruine linnen rug zonder titelopdruk. De voorzijde heeft een aquarel (gesigneerd H), de gewolkte ecru achterzijde heeft geen opdruk. De schrijver en de illustrator zijn onbekend. Het album is niet ingebonden, maar de katernen zijn in de band geniet. De plaatjes-

bladen zijn deels dubbel en deels enkel, De enkele bladen zijn op linnen stroken geplakt en eveneens in de band geniet.

Achterop het voorwoord van Hille is een "nauwkeurige kaart van het Oude Nederland" opgenomen. De doorlopende tekst, met een aantal tussenkoppen, is in twee kolommen gezet, wat opmerkelijk "modern" is voor die tijd. Hoofdstukken zijn te onderscheiden door een fraai versierde beginletter of een grote koptekening. De overige pagina's hebben bovenaan een smalle tekening over de gehele breedte, zoals door Willem Wenckebach is geïntroduceerd in de Verkade-albums. Opmerkelijk is, dat in het boek al over een tweede boek wordt gesproken, terwijl op dit boek niet is aangegeven dat het een eerste deel is.

De lithoplaatjes zijn gedrukt op soepel helderwit karton. Rond de afbeelding is een enkelvoudig zwart kader getekend. Op de achterzijde is het album, het nummer (en de serie) van het plaatje en de titel aangegeven.

In de tekst zijn enkele fouten gemaakt: Op pag. 20 de Maas (53) moet zijn de Merwede, op pag. 26/27 en in het register zijn de plaatjesnummers 60/ 61 verwisseld. Plaatjes 44 en 55 zijn liggend maar ze zijn staand ingevoegd.

De anonieme plaatjes van het brede formaat 57 x 75 mm zijn ingedeeld in series van 6, vermeld bovenaan de plaatjesbladen en op de achterzijde van de plaatjes, maar ze zijn toch doorlopend genummerd 1 – 96.

Inhoud

Dit boek behandelt de geschiedenis van Nederland van 100 voor Christus tot circa 1500. De plaatjes gaan verder tot in de Tachtigjarige oorlog, maar daarvoor wordt naar het tweede boek verwezen. Terwijl de plaatjes sterk op jaartallen georiënteerd zijn, is de verteltrant verhalend, waarbij met regelmatig naar een plaatje wordt verwezen.

Het eerste hoofdstuk behandelt de oudheid, waarbij noodzakelijkerwijs ook wordt ingegaan op het Romeinse Rijk.

Een kort tussenhoofdstuk behandelt het Frankische tijdperk. Het tweede hoofdstuk begint met de grote volksverhuizing rond het jaar 400 en eindigt met de moord op Bonifacius in 755. Dan volgt een reeks korte tussenhoofdstukken met kop, gewijd aan Karel de Grote, de Noormannen, het graafschap Holland, de kruistochten, "Holland als laagland", vervolg van het graven-tijdperk, Floris V, het Beiersche huis, en een slot zonder kop waarin in vogelvlucht wordt doorgesproken tot het jaar 1543, waarin de rechten van het graafschap Gelre aan keizer Karel V vervallen, het einde van de graafschappen.

Plaatje 1. 110 v. Chr. De Kimbrische vloed.

“Album Vaderlandsche geschiedenis” – Het enige Nederlandse album dat tweemaal gemaakt werd.

In het voorwoord vertelt Hille dat het bedrijf vanwege het succes van het vorige album, Nederlandsch Oost-Indië, besloot “een nieuwe leerzame serie plaatjes te laten samenstellen”, als een vorm van “aanschouwelijk onderwijs”. “Deze teekeningen ... zijn ontleend aan verschillende bronnen. ... Het was in verschillende Museums, zoomede het Rijks-Prentenkabinet dat wij de meeste stof vonden”. En verder wordt als uitstekende bron voor de tekst het boek Geïllustreerde Vaderlandsche Geschiedenis (voor jong en oud, met 155 platen van Johan Brakensiek; 4^e druk 1908; toevoeging door EvH), van P. Louwerse genoemd, “waaraan wij veel ontleenden”.

Dit laat er geen twijfel over bestaan dat Hille de opdracht heeft gegeven om deze plaatjes en dit album te maken. Het gaat hier dus niet om een kant en klaar product van een reclamehandel dat Hille gekocht heeft. Toch werden de plaatjes door Papyrus in de handel gebracht. Concurrent Van der Meer in Rijswijk bracht de ongewijzigde plaatjes uit met een eigen album met blokjes tekst bij de plaatjes, en diverse bedrijven verspreidden alleen de plaatjes die daarvoor voorzien waren met een regel tekst op de voorkant. Dit was mogelijk de aanleiding dat Hille drastisch gebroken heeft met Uitgeverij Papyrus. Een andere reële mogelijkheid is dat er problemen zijn ontstaan over de auteursrechten op de aan Louwerse ontleende teksten. Er werd een geheel nieuw album opgezet, met nieuwe teksten van een gerenommeerde geschiedkundige, in een nieuwe band uitgevoerd als inplakalbum en het hele album inclusief nieuw gelithografeerde plaatjes werd gedrukt door Belderbos & Coesel, die tot dan toe alleen de wapen-plaatjes met kleine plakalbums voor Oldenkott gedrukt had. Hoewel het een volledig nieuwe uitgave is, schrijft Hille in het Voorwoord dat het een 2^e druk is, die nodig was omdat “de 1^e oplage spoedig geheel was uitverkocht”.

De verschillende drukken van de originele plaatjes verschillen aanzienlijk. Hieronder zien we links de 1^e druk voor Hille en in het midden de herdruk met tekstregel voor Thalia Bioscope. Rechts de door Belderbos & Coesel nagetekende versie, die beter getekend is maar wel aan artistieke kwaliteit heeft verloren.

1347. Hoeksche en Kabeljauwsche twisten (pl. 76), alle drie op ware grootte.

Het nieuwe album werd uitgevoerd als inplakalbum, waarmee Hille de trend volgde. Verkade was hiermee al in 1910 begonnen. De argumentatie van Hille hiervoor is opmerkelijk: “Om de blijvende waarde van het album te verhoogen, lieten we thans het insteken der plaatjes achterwege. Deze kunnen voortaan worden ingeplakt, hetgeen naar wij hopen, eene verbetering zal blijken te zijn”. Waarom dat de “blijvende waarde verhoogt” is een raadsel. Mogelijk was al direct duidelijk dat de ingeniete zware insteekbladen snel losraakten. Het nieuwe album is ingebonden.

In de nieuwe uitgave zijn helaas alle tekeningen inclusief de fraaie versieringen bovenaan de tekstbladen verdwenen. Een tweede opmerkelijk verschil tussen beide albums is dat de nieuwe tekst, die nagenoeg evenveel letters beslaat als de eerste uitgave, niet in kolommen gedrukt is. (Het verschil in bladruimte door de randversieringen en tekeningen aan het begin van de hoofdstukken en door de tussenruimte tussen de kolommen wordt opgeheven doordat de regelafstand van de nieuwe uitgave groter is.)

HILL03

Album der Vaderlandsche Geschiedenis 1° Deel

Album der Vaderlandsche Geschiedenis 1° deel – 2° herziene druk met beschrijving door J.G. Kramer. Aangeboden door de N.V. Koek- en Beschuitfabriek voorheen G. Hille & Zoon te Zaandam. Plaatjes en druk van Belderbos & Coesel. November 1913

51 pagina's vanaf het titelblad. 96 chromolitho-plaatjes om in te plakken op ongenummerde plaatjesbladen.
Prijs: 50 cent

Kenmerken

Ingebonden kwartoalbum (24 x 31,5 cm). Dit is een volledig vernieuwde uitgave, zoals op de pagina hiervoor uiteengezet is. Voor- en achterplat zijn beplakt met gelakt papier met een fijne leerpersing, waarop de titelinformatie en een Jugendstilkader in zwart zijn ingedrukt. Deze voor het jaar 1913 "ouderwetse" uitvoering is opmerkelijk.

De drukker heeft een matige kwaliteit papier gebruikt, vergelijkbaar met Verkade, dat verzuringsplekjes vertoont en te licht is voor de dikke lithoplaatjes. De doorlopende tekst, met veel tussenkoppen, is in tegenstelling tot de eerste uitgave niet in kolommen gezet. De eerste tekstpagina heeft een randversiering bovenaan, verder zijn er geen tekeningen.

In dit nieuwe album dat bijna twee jaar na het oude is verschenen vinden we in de praktijk uiteraard nog veel oude plaatjes, herkenbaar aan het enkele kader rond de afbeelding en het dunne soepele karton dat zich goed leent voor het insteken. De kleine oplage van de door Belderbos en Coesel volledig opnieuw gelithografeerde plaatjes, direct herkenbaar aan het dubbele kader, is gedrukt op dikker bruin karton met witte voorkant. Deze plaatjes zijn niet geschikt om het eerste geschiedenisalbum mee aan te vullen, omdat ze te stug zijn om in te steken.

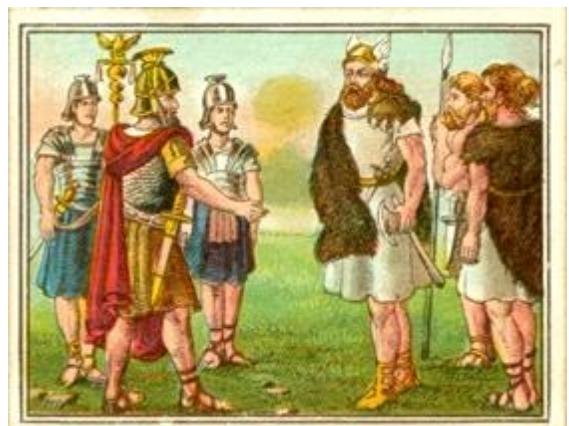
Belderbos & Coesel had geen ervaring met grote albums met tekst. De opeenvolging en plaatsing van de plaatjes is gelijk gehouden aan de eerste uitgave, maar in de verwijzingen naar de plaatjes in de tekst zijn veel fouten gemaakt. (pag. 7 pl. 26 i.p.v. 23, 2 i.p.v. 22; pag. 11 pl. 25 i.p.v. 26, 24 i.p.v. 27; pag. 20 pl. 61 i.p.v. 60; pag. 25 pl. 69 i.p.v. 64; pag. 26 pl. 74 i.p.v. 78; pag. 29 nummer 80 moet twee regels hoger staan en 84 moet een regel hoger staan.)

Ook op de omslag van de kleine eerste oplage van dit album is een drukfout gemaakt. Het omslagontwerp is overgenomen van het 2° deel, waarbij alleen de 2 is vervangen door de 1. Daarbij is de ondertitel "de 80 jarige oorlog", die op de inhoud van deel 2 slaat, blijven staan. Deze zeldzame foute versie is hierboven afgedrukt.

Inhoud

Kramer begint zijn verhaal merkwaardigerwijs niet met een titelkop, maar met de formele groet aan de lezer L.S. Daarna volgt hij de opbouw zoals in de eerste uitgave op de voet, inclusief de hoofdstuktitels plus nog enkele extra. In de eerste vier pagina's die gaan over de vroegste geschiedenis en de Romeinse tijd (tot en met plaatje 26), komt helemaal geen kop voor. De volgende 26 pagina's zijn verdeeld in 13 hoofdstukjes, waarbij ten opzichte van de eerste uitgave de koppen "Leenstelsel", "Het Henegouwsche huis" (i.p.v. Floris V), "Hoeksche en Kabeljauwsche (twisten)", "Jacoba van Beieren" (i.p.v. Het Beiersche huis), "Het Bourgondische huis", "In een middeleeuwsche stad", "De ontdekking van Amerika" en "Karel V" terecht zijn toegevoegd, alleen staat de laatste kop 7 alinea's te laat, en er is een aanzienlijke hoeveelheid tekst over het bewind van Karel V toegevoegd. De verwijzing naar de Tachtigjarige Oorlog die in het volgende album aan de orde komt, laat hij achterwege.

Plaatje 6. 54 v. Chr. Verbond Batavieren en Romeinen. Het opnieuw gelithografeerde plaatje 6, waarop het meest opvallend is de sullige houding van de Romeinse soldaten bij deze historische gebeurtenis.

HILL04

Album der Vaderlandsche Geschiedenis 2^e deel (de 80 jarige oorlog)

Album der Vaderlandsche Geschiedenis 2^e deel, De Tachtigjarige Oorlog. Met beschrijving door J.G. Kramer. Aangeboden door de N.V. Koek- en Beschuitfabriek v/h G. Hille & Zoon te Zaandam. Plaatjes en druk van Belderbos & Coesel. Januari 1914. (Verschenen oktober 1914)

64 pagina's vanaf het titelblad. 96 kleurenplaatjes om in te plakken op meegenummerde plaatjesbladen.

Prijs: 50 cent

Er zijn twee drukken van dit album, een kleine eerste oplage met bruine kaft zoals deel 1 en een veel grotere oplage met blauwe kaft. De tweede oplage is geheel opnieuw gezet in een iets grotere letter.

In dit album wreekt de onervarenheid van de drukker zich sterk. De schrijver heeft in de tekst verwijzingen naar bijna alle afbeeldingen opgenomen, eenvoudig opeenvolgend genummerd. Daarbij is geen rekening gehouden met de afwisseling van staande en liggende plaatjes. De drukvoorbereider heeft de plaatjes in groepen van 6 per pagina gegroepeerd, waarbij een geheel andere nummering resulteerde. De plaatjesnummers in de tekst zijn echter niet gecorrigeerd (ook niet in de tweede druk!), zodat de meeste nummers in de tekst fout zijn.

Kenmerken

Dit tweede deel komt in uitvoering grotendeels overeen met het eerste deel. Het is wederom een ingebonden inplakalbum van vol kwartoformaat (24 x 31,5 cm). Voor- en achterplat zijn beplakt met gelakt papier met een fijne leerpersing, waarop op de voorzijde de titelinformatie en een Jugendstilkader in zwart zijn ingedrukt. Hetzelfde papier van matige kwaliteit is gebruikt, dat verzuringsplekjes vertoont en te licht is voor de dikke lithoplaatjes.

Een opvallend verschil met het eerste deel is, dat boven de eerste tekstpagina een grote tekening geplaatst is, en boven de overige tekstpagina's een smalle koptekening, zoals in de eerste door Papyrus geproduceerde uitgave. De uitvoering van de lithoplaatjes op stijf bruin karton met helderwitte voorkant, getekend in het bedrijf van Belderbos & Coesel, komen overeen met die in het eerste deel. Sporadisch komt een plaatje op wit karton voor.

De anonieme lithoplaatjes van het brede formaat 56 x 75 mm zijn doorlopend genummerd 1 – 96.

Inhoud

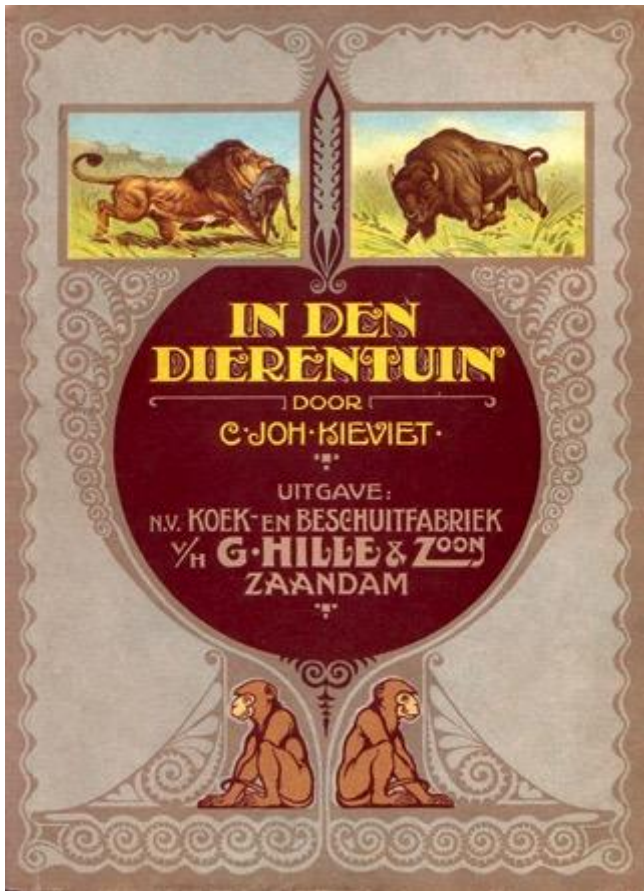
Kramer behandelt in dit zeer leesbare boek de hele Tachtigjarige Oorlog tot en met de Vrede van Munster in 1648, met alle belangrijke bestuurlijke ontwikkelingen en beroemde wapenfeiten, zoals het beleg en ontzet van Leiden en het turfschip van Breda. Dit wordt gelardeerd met andere belangrijke ontwikkelingen en bekende gebeurtenissen in deze periode, met name de eerste tocht naar Indië, de overwintering op Nova Zembla, De Oost-Indische Compagnie, de stichting van Batavia, de ontsnapping van Hugo de Groot uit het slot Loevestein, het opbloeien van de kunst in de Gouden Eeuw, en de beruchte bloembollenhandel.

De slag bij Heiligerlee (plaatje 16)

“Met dezen slag rekent men den Tachtigjarigen Oorlog te zijn begonnen”.

De plaatjes in dit album zijn al iets minder schetsmatig en stijf dan in het eerste deel.

HILL05

In den dierentuin

door C. Joh. Kieviet. Uitgave: N.V. Koek- en Beschuitfabriek v/h G. Hille & Zoon Zaandam. mei 1925

58 pagina's met 96 plaatjes ingedrukt in de tekst.

Prijs: gratis voor 150 bons

Het boek heeft geen titelpagina. Enige informatie wordt gegeven in het voorwoord. Zo lezen we: "De artistieke ontwerper van de firma Belderbos & Coesel te Amsterdam werkte maanden achtereen in de Amsterdamsche Artis". De naam van de kunstenaar wordt niet onthuld.

Het boek vertoont grote overeenkomst met een ondermaats klassiek album (29,7 x 22,4). De stijve kft met linnen rug is zowel op voorkant als de achterkant fraai gedessineerd. Het boek lijkt wat dun, ondanks de 58 pagina's doordat dun papier van hoge kwaliteit is gebruikt – de boeken vertonen dan ook niet de beruchte bruine vlekken die veel albums ontsieren – en er geen plaatjes ingeplakt werden dus ook geen vulstroken meegebonden hoefden te worden.

Het boek begint ook zoals veel klassieke albums met een paginagrote pentekening en een koptekening boven het eerste inleidende hoofdstukje van het verhaal. Het eigenlijke verhaal met de hoofdstuktitel "In den dierentuin" met een koptekening erboven beslaat de rest van het boek. Vanaf hier beginnen ook de kleuren-

plaatjes, die er uitzien als echte albumplaatjes in een kadertje met de naam eronder, twee op elke pagina.

Hille geeft in het voorwoord de volgende verklaring voor deze uitvoering:

't Is eigenlijk een plaatjesalbum, maar wij maken het U gemakkelijk : de plaatjes zijn er ingedrukt. U hoeft dus geen losse plaatjes te sparen ; ruiling is niet noodig en U belooft evenmin de kans minder frisch uitzierende plaatjes toch te moeten inplakken om het album volledig te maken.

Het is niet moeilijk het album te verkrijgen, want slechts 150 bons, die bij onze beschuit en koek verpakt worden, geven U én de 96 plaatjes, én het verhaal zelf. Wij besteden op deze manier een groot bedrag aan reclame, dat echter geheel en al aan onzen verbruikers ten goede komt : voor slechts 150 bons ontvangt U een boek van groote waarde.

De "verbruikers" waren het hier kennelijk mee eens. In het voorwoord van het volgende boek zegt Hille:

De aanvragen waren zóó overstelpend, dat de drukker daarmee zoo nu en dan onmogelijk gelijken tred kon houden.

Het bedrag dat Hille zo aan reclame besteedde was kennelijk toch wat te groot. Het volgende boek is eenvoudiger van uitvoering en de prijs is verhoogd naar 250 bons.

inhoud

Kieviet vertelt in dit boek het verhaal van het bezoek van de blanke wereldreiziger en jager Oom Theo aan familie in Holland, begeleid door zijn negerknechtje Aboe Do, die door de Hollandsche kindertjes in dit pre-multiculturele tijdperk wordt bejegend met "Kijk, een pikzwarte neger. Hu, wat een leelijkerd!". Het heimwee van Aboe Do naar de dieren van het oerwoud wordt de aanleiding voor een bezoek aan Artis, waar Oom Theo vele leerzame verhalen kan vertellen over de exotische dieren die daar tentoon gesteld worden.

Paradijsweduwe.

HILL06

Avonturen met Oom Theo en Aboe Do

Jachtavonturen met Oom Theo en Aboe Do, door C.Joh. Kieviet, geïllustreerd door Piet van der Hem.

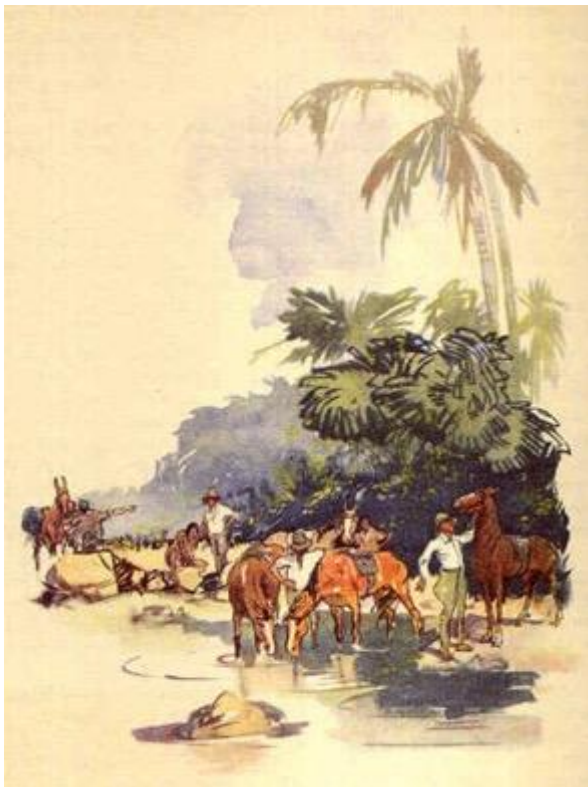
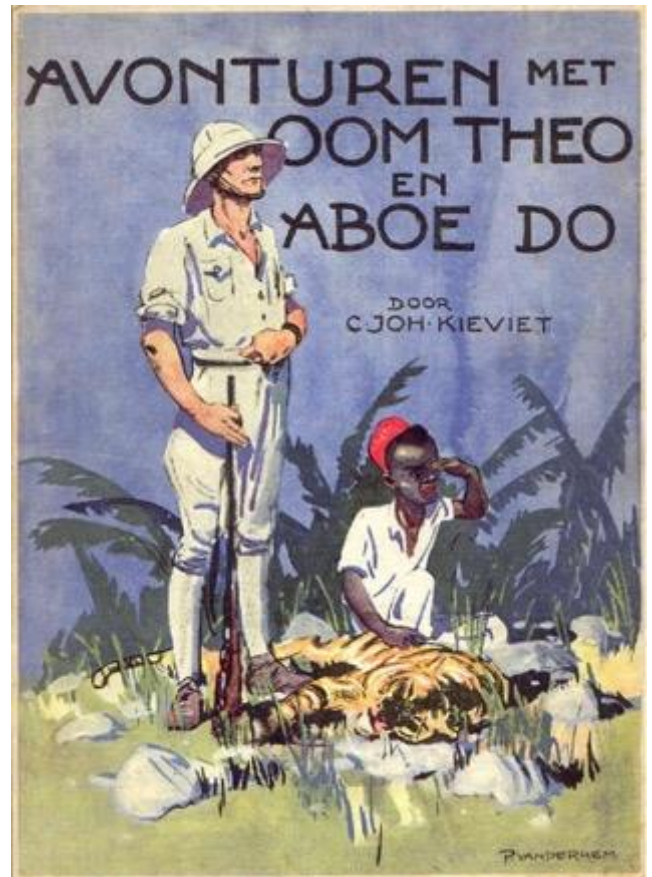
N.V. Koek en beschootfabriek v/h G. Hille & Zoon Zaandam, juli 1926

78 pagina's vanaf de titelpagina, en een pagina register en 8 bladen met 96 vaste gekleurde plaatjes achterin. Opmaak en druk Joh. Enschedé en Zonen in Haarlem.

Prijs: gratis voor 250 bons; vanaf november ook voor 125 bons plus 75 cent.

Ook dit boek is uitgevoerd als een klassiek album, in hetzelfde formaat als het vorige. Helaas heeft drukkerij En-schedé gekozen voor een modernisering – net als bij Verkade en enkele jaren later bij Bussink – zodat de twee Aboe Do boeken geen mooie eenheid vormen. Het voorplat en het achterplat zijn bij dit boek geïllustreerd met wat houderige, enigszins gestileerde aquarellen, een voorbode van de serie zwerftochtenalbums. Een opmerkelijke bijzonderheid van dit boek is dat kleurenplaten in de tekst zijn gedrukt met offsetdruk, een techniek die pas na de oorlog breed toepassing vindt. Hille spreekt in het voorwoord dan ook “van een buitengewoon smakelijke verzorging”, en spreekt daarbij zijn waardering uit voor de drukker die het boek in deze vorm wist te gieten.

De uitvoering van dit boek is verder hoogst merkwaardig. Het is een echt leesboek met hoofdstukken met titels, ruim geïllustreerd met waterverfillustraties. Achterin is echter een katern opgenomen met typische albumplaatjes, die geen direct verband houden met het verhaal. De kwaliteit van het papier is aanzienlijk minder dan bij het eerste boek. Voor het katern gelithografeerde plaatjes achterin is echter wel een hoge kwaliteit papier gebruikt.

Het eerste boek werd verstrekt voor 150 bons; bij dit boek is dat verhoogd naar 250 bons, met als commentaar: *Ieder zal begrijpen dat een kostbare uitvoering als deze het noodzakelijk maakte, het aantal bons op 250 te stellen.*

Maar 250 bons was voor veel gebruikers te veel, daarom werd na enkele maanden al de mogelijkheid geboden om het aan te schaffen voor 125 bons met bijbetaling.

Inhoud

De kinderen Truus en Karel die in het eerste boek al zijn opgevoerd, krijgen na een ernstige ziekte het advies om een reis rond de wereld te maken voor een volledig herstel. Als een *deus ex machina* verschijnt Oom Theo weer met zijn “slaafje” Aboe Do. Hij neemt ze mee op een avontuurlijke reis die via New York, waar ze paardrijles krijgen van “cow-boys” (!), Florida en Cuba voert naar Columbia – dat toen nog niet gevaarlijk was vanwege de drugskartels maar wel vanwege de wilde indianen als we Kieviet moeten geloven – om een beroemde Franse natuurkundige te bevrijden uit handen van de wilden die veren op het hoofd dragen en in tipi's wonen zoals de indianen in Noord-Amerika.

Dit interessante boek geeft een goed beeld van hoe de tamelijk xenofobe “ontwikkelde” westerlingen in de twintiger jaren dachten over hun “onontwikkelde” medemensen.

Een paginagrote illustratie uit dit boek.

De 6 “Zwerftochten albums” 1930 – 1938

Van deze reeks van zes albums verschillen alle voorplaten en de kleur van de band, niettemin vormen ze visueel een aaneensluitende reeks.

De zes klassieke kwartoalbums (24 x 30 cm), gebonden met stijve kaft en linnen rug, hebben een grote aquarel op de voorzijde waarin de tekst is opgenomen, met belettering en randen in dezelfde kleur als de linnen rug; de ach-terzijde is blanco in dezelfde kleur.

De opvallende felle kleuren zijn een novum in de albumwereld; alle klassieke albums hebben ruggen in stemmige kleuren, hoofdzakelijk bruin, terra, grijs of zwart. Dat blijft zo, op één uitzondering na (het album *Japan* van Dobbeltmann in 1933), tot Douwe Egberts in 1954 met de “landenalbums” begint.

De titel is steeds “Zwerftochten door ons land”, gevolgd door de naam van de betreffende provincie(s). Op de rug is de naam van de provincie vermeld in staande letters van een opmerkelijk modern, schreefloos lettertype. In de eerste drie albums is de drukker, Joh. Enschedé en Zonen, vermeld. In de volgende drie niet.

Het binnenwerk is van zwaar, opgedikt papier dat veel hout bevat, zodat veel albums de beruchte bruine verzuringsplekjes vertonen.

De aquarelplaatjes zijn gedrukt op papier van dezelfde kleur en dikte als de Verkade plaatjes, maar stijver. De eerste vijf albums bevatten elk 96 kleine plaatjes, opgeplakt per 6 op aparte plaatjespagina's, en 10 grote platen die in de tekst zijn opgenomen. Het laatste, afwijkende album bevat 40 kleine plaatjes, deels opgenomen in de tekst, en 20 grote. Elk album heeft verder 2 paginagrote platen die ingeplakt werden meegeleverd. Verder bevatten de albums een groot aantal pentekeningen in de tekst.

In elk album is voorin een routekaart afgedrukt en bijbehorende lijsten van Wandel-, Rijwiel-, en vanaf het tweede album ook Auto- en Watertochten, met medewerking van de ANWB. In een Woord vooraf in het eerste boek spreekt de voorzitter van de ANWB zijn genoegen over deze boeken uit.

Deze albums hadden niet alleen de ANWB mee, maar na de beurskrach van 1929 ook het economische tij. In het album Noord-Holland (1933) wordt daarover gezegd: *Toen wij in 1928 het besluit namen wederom plaatjesalbums te gaan uitgeven en na rijp beraad tot “Zwerftochten door ons land” besloten, konden wij weinig vermoeden, dat wij thans bij het verschijnen van het derde album in deze serie, in de tijdsomstandigheden zoo'n grooten bondgenoot zouden vinden vakantie in eigen land.*

De zes albums zijn uitgebracht in een periode van 10 jaar, met variërende tussenposes. Het eerste album was weliswaar gepland voor 1929 maar de beurskrach gooide roet in het eten; het verscheen pas in september 1930. De volgende vier albums verschijnen vervolgens met tussenpozen van circa anderhalf jaar. In het voorwoord van het vierde album, Zuid-Holland (1934) zegt Hille nog: “Zwervensmoe ? Neen, nog lang niet !”. De vermoeidheid heeft echter wel degelijk toegeslagen; het volgende album verschijnt pas bijna twee jaar later, daarna krijgen Noord-Brabant en Zeeland nog een verkorte behandeling samen in één album, en dan is het gedaan met het zwerven. De vier noordelijke provincies komen niet meer aan bod.

In het laatste album is duidelijk moeite gedaan om het aantal pagina's te beperken. De kennisgevingen zijn onder de kaart afgedrukt, het register van de plaatjes staat op het achterplat, er zijn maar 4 aparte plaatjespagina's – de andere plaatjes zijn in de tekst opgenomen, de delen sluiten direct op elkaar aan en de hoofdstukken beginnen niet op een nieuwe pagina. Het moest kennelijk nog uitgebracht worden omdat er al aan begonnen was; ondertussen werd al het Artis album gemaakt dat reeds drie maanden later verschijnt.

De eerste vijf albums zijn geschreven door Jan Feith (met medewerking van Ch. Behrens voor de routebeschrijvingen). Jonkheer Jan Feith (1874 – 1944) was een bekende journalist en schrijver. Hij schreef tientallen documentaire werken, reisboeken en jongensboeken. Hij was zeer erudiet en bereisd, maar

had een ouderwetse schrijfstijl. Hij schreef in 1931-1933 nog twee andere albums, voor de Banketbakkersvereniging en voor Smith. De keuze voor deze schrijver voor zwerftochten met de ANWB was gebaseerd op oude ervaringen. Hij had in 1908 al voor de ANWB het monumentale jubileumboek 1883-1908 in 4 delen met de titel "Ons eigen land" samengesteld, waarvan hij het eerste deel zelf schreef, en in hetzelfde jaar publiceerde hij een boek "Zwerftochten".

Hille wilde ook educatief bezig zijn, en daar schoot Feith te kort; zijn beschouwingen spraken de jeugd niet aan. Een heuse enquête onder hoofden van scholen leverde op dat het "avontuurlijker" zou moeten, daarom kreeg Feith bij het vijfde boek (Limburg) de opdracht om er een jeugdboek van te maken. Het werd een zwerftocht van een groep kinderen, die daarover via de schrijver vertellen, waarmee het toch weer het verhaal van Feith werd. Hille brak daarop met Feith. Voor de volgende provincies werden populaire auteurs van streekboeken aangetrokken, Antoon Coolen voor Noord-Brabant en P. Ritter voor Zeeland. Kennelijk was het dus wel de bedoeling om de reeks voort te zetten. Slechte omzetresultaten op het dieptepunt van de recessie kunnen uiteindelijk toch geleid hebben tot het afbreken van de reeks.

De eerste drie albums zijn volledig geïllustreerd door de bekende schilder en illustrator Bernard van Vlijmen, die voor diverse kranten werkte en o.a. enkele boeken voor Van Nelle illustreerde. Bij het vierde en vijfde is Willem Jansen toegevoegd, een bekende kunstschilder in de Zaanstreek. Voor het zesde en laatste deel heeft Van Vlijmen alleen nog de tekeningen gedaan en zijn de aquarelplaatjes allemaal van Jansen. Waarom Van Vlijmen zich terugtrok is niet bekend, maar het ligt voor de hand dat hij te veel werk had.

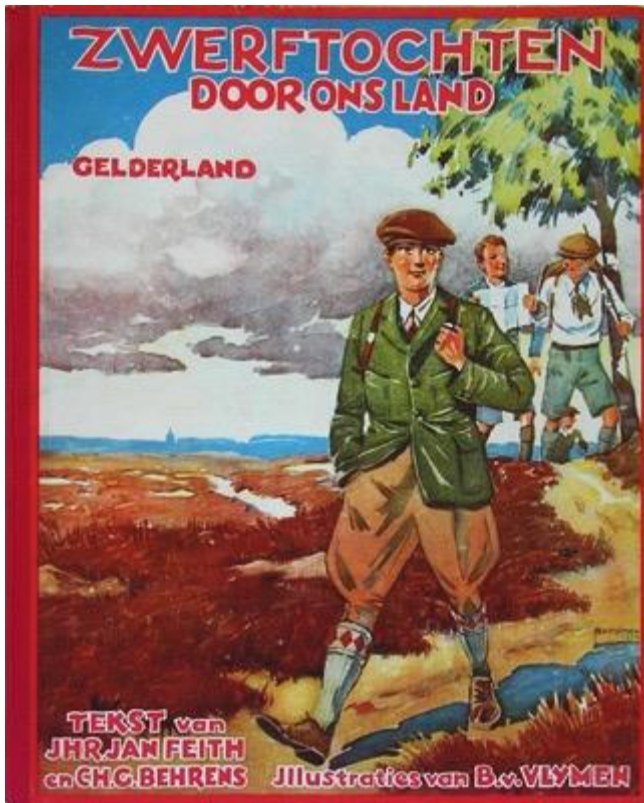
Voor de eerste twee albums waren de plaatjes verpakt bij de peperkoek en bonnen bij de beschuit. Vanaf het album Noord-Holland zijn alleen nog maar bons bijgevoegd. Voor de gebruikers van de duurdere grote en middelgrote ontbijtkoek had dit het voordeel dat daar nu twee bons bij zaten.

De albums konden voor 60 cent gekocht worden in de winkel waar de koek en de beschuit verkocht werden, of per post worden toegestuurd voor 75 cent.

N.B. Van twee delen, Gelderland en Limburg, is in 1977 een facsimile herdruk uitgebracht door V&D, met een los katern met de plaatjes om uit te knippen en in te plakken.

Om de wandelaar en toerist tegemoet te komen werd van de wandel-, rijwiel-, auto- en watertochten uit de albums Utrecht, Noord-Holland, Zuid-Holland en Limburg een losse opvouwbare overdruk beschikbaar gesteld voor 15 resp. 20 bons. (zie pagina 17)

HILL07

Zwerftochten door ons land: Gelderland

Zwerftochten door ons land „Gelderland”. Tekst door Jhr. Jan Feith en Ch. G. Behrens. Platen en illustratie's door Bernard van Vlijmen. Gedrukt door Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem.

Uitgave N.V. Koek- en Beschuitfabriek v/h G. Hille & Zoon, Zaandam. (september 1930)

95 genummerde pagina's vanaf de titelpagina, inclusief een routekaart en 2 pagina's wandeltochten en 2 pagina's rijwieltochten voorin. 2 paginagrote platen ingeplakt meegeleverd; 96 kleine plaatjes om in te plakken op 12 meegenummerde plaatjespagina's en 10 strokenplaatjes om in te plakken in de tekst. Met 22 pen-tekeningen in de tekst.

N.B. De voorplaat en andere plaatjes zijn gedateerd 1929. Uit advertenties in de dagbladen blijkt echter dat het album pas in 1930 is verschenen.

Kenmerken

Op de rode linnen rug is "GELDERLAND" gedrukt in witte, staande letters. De achterzijde is blanco. Bij het album is een los "ruilformulier" verstrekt, maar daar-

naast is een "Mededeeling voor verzamelaars onzer plaatjes" afgedrukt op de binnenkant van het voorplat.

Het album is na twee voorwoorden en een inleiding onderverdeeld in zes ongenummerde hoofdstukken. Eén daarvan is "De Hooge Veluwe", waaraan na de oorlog nog drie kleine zakalbums worden gewijd.

De nummers van de kleine plaatjes zijn onder de plaatjes afgedrukt. Onderaan elke plaatjespagina zijn de nummers en titels van de zes plaatjes afgedrukt. Onder de strokenplaatjes zijn alleen de titels afgedrukt; de juiste plaatsing moest dus aan de hand van de volgorde en titel plaatsvinden. Er is geen register van de plaatjes.

De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaatjes A – K (de letter I ontbreekt). Alle plaatjes en platen zijn gesigneerd B.v. Vlijmen en vaak zijn ze gedateerd.

Facsimile herdruk 1977. Uitgegeven door Vroom en Dreesman.

Identieke uitgave met een los katern met de plaatjes om uit te knippen en in te plakken.

VOORWOORD.

Met het doen verschijnen van dit album hebben wij niet alleen op het oog het opwekken van liefde voor de natuur en voor ons schoone eigen land, doch in het bijzonder ook de lichamelijke gesteldheid van onze medemenschen.

Waar vindt men gezonder ontspanning dan in de vrije natuur? De oudste vorm van toerisme, „het wandelen" houdt het lichaam lenig en jong. En dan het fietsen! Reeds vroeg begonnen dus, en daarom vooral ook onder de jongeren de noodige propaganda gemaakt.

Wij zullen trachten de jeugd aan het verzamelen te zetten van onze mooie plaatjes en haar zoo zien op te wekken de wegen te volgen, die Jan Feith en zijn medewerker Charles G. Behrens aangeven. Dat ze mooie plekjes opzochten bewijst het vaardig penseel van een Bernard van Vlijmen.

Leer het mooie in eigen land, dat alom te vinden is, ook door dien bril bekijken en ieder kan meegenieten, nu eens zonder dat het veel meer kost dan een paar stevige zolen onder de schoenen, doch met, als toegift, een gezonden geest in een gezond lichaam.

De tochten te voet of per fiets, die wij voorin in dit boekwerk afzonderlijk vermeld hebben en waarbij wij een duidelijke kaart voegden, zullen velen ongetwijfeld veel genot en gemak verschaffen.

N.V. Koek- en Beschuitfabriek
v.h. G. HILLE & ZON.

HILL08

**Zwerftochten door ons land:
Utrecht**

Zwerftochten door ons land „Utrecht”. Tekst door Jan Feith en Ch.Gl. Behrens. Platen en illustraties door Bernard van Vlijmen. Gedrukt door Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem.

Uitgave N.V. Koek- en beschuitfabriek v/h G. Hille & Zoon, Zaandam. October 1931(verschenen maart 1932)

95 pagina's vanaf de titelpagina, inclusief een pagina routekaart, 4 pagina's Wandeltochten, Rijwieltochten, Autotochten en Watertochten, en 1 pagina kennisgevingen voorin en 1 pagina register achterin. 2 paginagrote platen ingeplakt meegeleverd. 96 kleine plaatjes om in te plakken op plaatjespagina's en 10 grotere platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

Kenmerken

De aquarel op de voorkant is gedateerd '31. Op de blauwe linnen rug is "UTRECHT" gedrukt in witte, staande letters. Op de binnenkant van het voorplat zijn aanwijzingen voor het verzamelen van de plaatjes afgedrukt, en op een ongenummerde pagina achterin "Wenken voor het opplakken". In een vervolgdruk wordt

de lezer er met een pijltje op geattendeerd dat "Korstjes in pakjes" aan het assortiment zijn toegevoegd en ontbreken de wenken voor het opplakken achterin. Het album is na het voorwoord van Hille, een "Woord vooraf" van de burgemeester van Utrecht en de routebeschrijvingen onderverdeeld in een inleidend hoofdstuk, vijf hoofdstukken die elk een tocht beschrijven met vele wetenswaardigheden er omheen, en een slotwoord.

Bij dit tweede album zijn anders dan bij het eerste zowel de nummers als de titels van de kleine plaatjes onder de plaatjes afgedrukt. Onder de grote plaatjes zijn alleen de titels afgedrukt. Dit album heeft wel een register van de plaatjes. Hierbij is vermeld: *Schrijvers en teekenaar werkten onafhankelijk van elkaar, zoodat niet elk onderwerp, dat de teekenaar koos, ook afzonderlijk in den tekst vermeld is.*

De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaatjes A – K (de letter I ontbreekt; in het register is dat echter de J). De meeste plaatjes zijn zichtbaar maar vaak niet herkenbaar gesigeneerd B.v. Vlijmen, en vaak zijn ze gedateerd.

Plaatje 5: Stadhuisbrug Utrecht, een nu nog herkenbaar plekje.

In de kennisgevingen is vermeld, dat de kaart met de lijsten der wandel-, rijwiel-, auto- en watertochten ook los in handig opvouwbaar formaat te verkrijgen is voor 15 bons.

HILL09

Zwerftochten door ons land: Noord-Holland

Zwerftochten door ons land „Noord-Holland”. Samen-gesteld door Jan Feith met medewerking van Ch. Gl. Behrens en dr. J.A. Schröder. Illustraties door Bernard van Vlijmen. Gedrukt door Joh. Enschedé en Zonen te Haarlem.

Uitgave N.V. Koek- en beschootfabriek v/h G. Hille & Zoon, Zaandam. Januari 1933

98 pagina's vanaf het titelblad, inclusief Inhoud en voorwoord, 2 pagina's routekaart, 5 pagina's Wandeltochten, Rijwieltochten, Watertochten en Autotochten en 1 pagina Kennisgevingen voorin en register van de plaatjes achterin. 2 paginagrote platen ingeplakt meegeleverd. 96 kleine plaatjes om in te plakken op meegenummerde plaatjespagina's en 10 grotere platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

In dit album zat een uitscheurbare kleurplaat met randperforatie, met een gezicht op Zaandam voor een kleurwedstrijd, met op de achterkant de bepalingen voor de wedstrijd.

Kenmerken

De voorzijde heeft een gesigeneerde aquarel gedateerde 1932, de achterzijde is blanco. Op de groene linnen rug is "NOORD-HOLLAND" gedrukt in staande witte letters. Op de binnenzijde van het voorplat zijn aanwijzingen voor het verzamelen van de plaatjes afgedrukt en op de binnenzijde van het achterplat "Wenken voor het opplakken van onze plaatjes". Net als Verkade maakt Hille nu reclame voor Gluton plakpasta van Talens.

Het album is na het voorwoord van Hille en de routebeschrijvingen onderverdeeld in 14 korte, genummerde hoofdstukken. Een apart hoofdstuk is gewijd aan "de beteekenis der Zuiderzeewerken", dit naar aanleiding van het gereedkomen van de afsluitdijk in 1932. In de kennisgevingen is vermeld, dat de kaart met de lijsten der wandel-, rijwiel-, auto- en watertochten ook los in handig opvouwbaar formaat te verkrijgen is voor 20 bons.

In dit album zijn weer de nummers en de titels van de kleine plaatjes onder de plaatjes afgedrukt. Onder de grote plaatjes zijn alleen de titels afgedrukt; de juiste plaatsing moest dus aan de hand van de volgorde en titel plaatsvinden. Het album heeft een register van de plaatjes. Hierbij is weer vermeld: *Schrijvers en teekenaar werkten onafhankelijk van elkaar, zoodat niet elk onderwerp dat de teekenaar koos, ook afzonderlijk in den tekst vermeld is.*

De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaatjes A – K (de letter I ontbreekt). De meeste plaatjes zijn zichtbaar maar vaak niet herkenbaar gesigeneerd B.v.Vlijmen, en vaak zijn ze gedateerd.

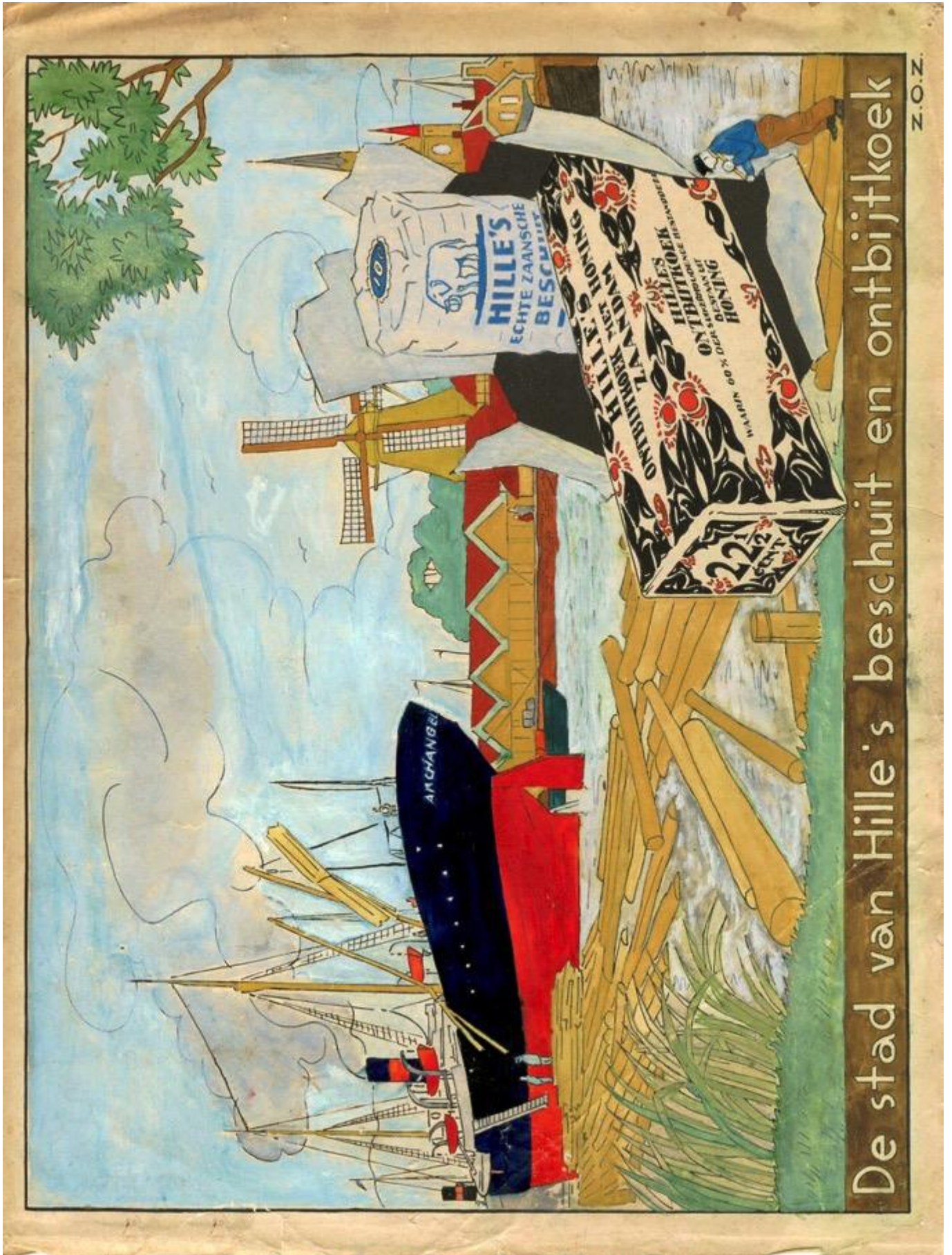
In dit album krijgt de schrijver Jan Feith, die voor de routebeschrijvingen werd bijgestaan door Behrens, een coauteur J.A. Schröder. Dit wordt vermeld in het voorwoord. Mogelijk was dit nodig voor het ingelaste hoofdstuk over de Zuiderzeewerken.

Kleurplaat

Op de pagina hiernaast is de kleurplaat afgedrukt. Dit prijswinnende prachtexemplaar, met waterverf gekleurd door een 14-jarige leerlinge van de Friso Ulo in Amsterdam West, is beloond met een fiets en een schoolreisje voor de hele klas.

De jury bestond uit de vicevoorzitter van het Genootschap voor Reclame, de directiesecretaris van drukkerij Enschedé die de albums drukte en Bernard van Vlijmen die ze illustreerde en de kleurplaat tekende.

HILL10

Zwerftochten door ons land: Zuid-Holland

Zwerftochten door ons land „Zuid-Holland”. Tekst door Jan Feith en CH. GL. Behrens. Platen en illustraties door Bernard van Vlijmen en Willem Jansen.

Uitgave N.V. Koek- en beschuifabriek v/h G. Hille en Zoon, Zaandam. april 1934 (verschenen in juni)

100 pagina's vanaf het voorloopblad, inclusief titelblad met Inhoud, het voorwoord met 1 pagina routekaart, 5 pagina's Wandeltochten, Rijwieltochten, Watertochten, Autotochten en Kennisgevingen voorin en register van de plaatjes achterin. 2 paginagrote platen ingeplakt mee geleverd. 96 kleine plaatjes om in te plakken op mee genummerde plaatjespagina's en 10 grotere platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

Kenmerken

De voorzijde heeft een gesigneerde aquarel gedateerde 33, de achterzijde is blanco. Op de bruine linnen rug is "ZUID-HOLLAND" gedrukt in staande witte let-ters. Op de binnenzijde van de voorkaft zijn aanwijzingen voor het verzamelen van de plaatjes afgedrukt. Dit album is met 100 pagina's nog weer iets omvangrijker dan de vorige. Vanwege het grote aantal

tekstpagina's zijn nu de wenken voor het opplakken bij de kennisgevingen opgenomen en het register staat nu op de binnenzijde van het achterplat.

Vanaf dit album is de tekst in twee kolommen gezet, wat bij de brede bladspiegel een vooruitgang is, vooral voor de jonge lezertjes.

In de kennisgevingen is vermeld, dat de kaart met de lijsten der wandel-, rijwiel-, auto- en watertochten ook los in handig opvouwbaar formaat te verkrijgen is voor 20 bons.

Het album is na het voorwoord van Hille, de routebeschrijvingen en een inleidend hoofdstukje onderverdeeld in 8 ongenummerde hoofdstukken met gebiedsbeschrijvingen en (historische) informatie.

In dit album zijn weer zowel de nummers als de titels van de kleine plaatjes onder de plaatjes afgedrukt. Onder de grote plaatjes zijn alleen de titels afgedrukt; de juiste plaatsing moest dus aan de hand van de volgorde en titel plaatsvinden. Onderaan de plaatjespagina's is nu aangegeven van wie van de twee kunstenaars de plaatjes zijn. Het album heeft een register van de plaatjes. Hierbij is weer vermeld: *Schrijvers en teekenaar werkten onafhankelijk van elkaar, zoodat niet elk onderwerp, dat de teekenaar koos, ook afzonderlijk in den tekst vermeld is.*

De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaatjes A – K (de letter I ontbreekt). De meeste plaatjes en platen zijn zichtbaar, maar vaak niet herkenbaar, gesigneerd B.v.Vlijmen of Willem Jansen, en vaak zijn ze gedateerd.

*Zilversmid aan het werk in het
zilverstadje Schoonhoven*

HILL11

Zwerftochten door ons land: Limburg

Zwerftochten door ons land „Limburg”. Tekst door Jan Feith. Platen en plaatjes naar aquarellen van Bernard van Vlijmen en Willem Jansen. Illustraties van Bernard van Vlijmen.

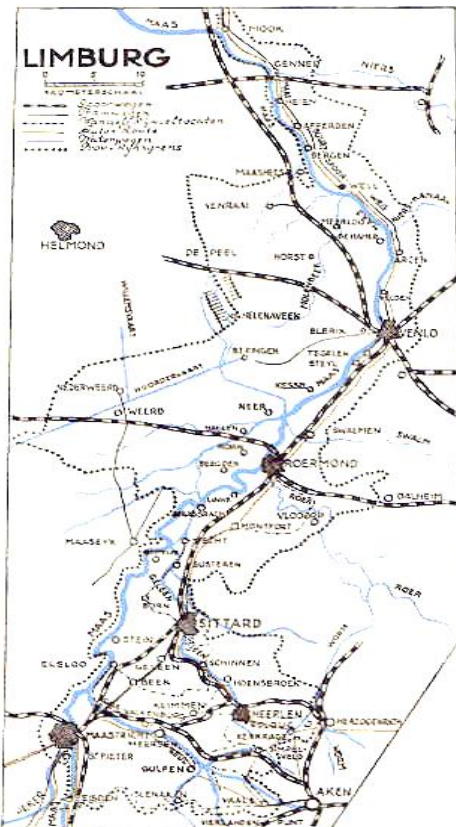
Uitgave N.V. Koek- en beschuitfabriek v/h G. Hille en Zoon, Zaandam, februari 1936 (verschenen in april)

101 pagina's vanaf het voorloopblad, inclusief titelblad met Inhoud, Voorwoord met 1 pagina routekaart en 3 pagina's Wandeltochten en Rijwieltochten en Kennisgevingen. voorin en register van de plaatjes achterin. 2 paginagrote platen ingeplakt meegeleverd. 96 kleine plaatjes om in te plakken op mee genummerde plaatjespagina's en 10 grotere platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

Vanwege "het bijzondere karakter van Limburg, haar ligging en haar vorm", konden geen auto- en water-tochten worden uitgezet.

Kenmerken

De voorzijde heeft een gesigeneerde ongedateerde aquarel, de achterzijde is blanco. Op de donkergelene linnen rug is "LIMBURG" gedrukt in staande letters.

Facsimile herdruk 1977.

Uitgegeven door Boekhandel Henric van Veldeke, Vroom en Dreesman. Maastricht. Identieke uitgave met een los katern met de plaatjes om uit te knippen en in te plakken. In deze heruitgave is het voorwoord van Hille vervangen door een voorwoord van "de uitgevers", die vermelden dat de fabriek "thans Hooimeijer te Barendrecht" is en daarbij de oorspronkelijke naam foutief aangegeven als "van Hille & Zoon".

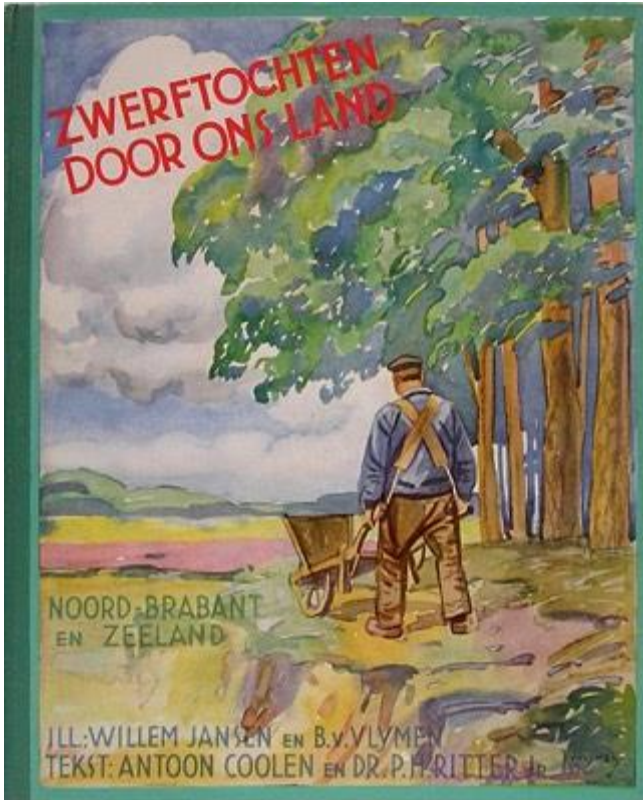
Dit album is met 101 pagina's nog weer iets omvangrijker dan het vorige. Vanwege het grote aantal tekstpagina's zijn weer de wenken voor het opplakken bij de kennisgevingen opgenomen en het register staat op de binnenzijde van het achterplat. In de kennisgevingen is vermeld, dat de kaart met de lijsten der wandel- en rijwieltochten ook los in handig opvouwbaar formaat te verkrijgen is voor 20 bons. Het album is na het voorwoord van Hille, de routebeschrijvingen en een inleidend hoofdstukje onderverdeeld in 8 ongenummerde hoofdstukken en een "nabetrachting".

Onder de kleine plaatjes zijn de nummers en de titels afgedrukt. Onder de grote plaatjes zijn alleen de titels afgedrukt. Onderaan de plaatjespagina's is aangegeven van wie van de twee kunstenaars de plaatjes zijn.

De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaatjes A – K (de letter I ontbreekt). De meeste plaatjes zijn gesigeneerd B.v.Vlijmen of Willem Jansen, vaak niet herkenbaar, en vaak zijn ze gedateerd.

Inhoud

Dit album is geschreven voor jeugdige lezers. De schrijver laat drie jongens en drie meisjes een vakantietocht door de provincie Limburg maken "op zoek naar ontspanning en ontwikkeling", en ieder van hen vertelt hierover "naar eigen aard en aanleg". Maar het is de hoofdpersoon (Feith) die daar verslag van doet en daarmee is het toch weer het verhaal van Feith, wel over maar niet van de jongeren. In het voorwoord schrijft Hille, dat het album het resultaat is van een enquête onder hoofden van scholen. Mede op hun verzoek is dit album geschreven in de nieuwe, vereenvoudigde spelling van 1934 die voor de scholen verplicht was.

HILL12

Zwerftochten door ons land: Noord-Brabant en Zeeland

Zwerftochten door ons land Noord-Brabant en Zeeland.
Noord-Brabant: Antoon Coolen.
Zeeland: Dr. P.H. Ritter Jr.
Voorwoord: Jhr. Jan Feith.
Aquarellen van Willem Jansen.
Bandtekening en illustraties van Bernard van Vlijmen.
Uitgave van N.V. Koek en beschuifabriek v/h G. Hille en Zoon – Zaandam. april 1938 (verschenen in juni)

68 pagina's vanaf het voorloopblad, inclusief titelblad met Inhoud, Voorwoord en 2 pagina's landkaart en Kennisgevingen voorin. 2 paginagrote platen ingeplakt mee geleverd. 40 kleine plaatjes om in te plakken op mee genummerde plaatjespagina's en 20 grotere platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

In dit beperkte album komen geen routebeschrijvingen meer voor. Er bestaat dan ook geen overdruk van.

Kenmerken

De voorzijde heeft een gesigeneerde aquarel, de achterzijde is blanco. Op de groene linnen rug is N-BRABANT * ZEELAND gedrukt in staande witte letters.

Dit album is, ondanks dat het aan twee provincies tegelijk gewijd is, met slechts 68 pagina's veel dunner dan de vijf voorgaande. Het is wel het enige met opvulstrips. Het album is na het Voorwoord van Jan Feith, de brede landkaart van Brabant en Zeeland samen en een inleidend hoofdstukje onderverdeeld in de twee delen Noord-Brabant en Zeeland, en elk deel is opgedeeld in een aantal genummerde hoofdstukken en paragraafjes. Er is duidelijk moeite gedaan om het aantal pagina's te beperken. De kennisgevingen zijn onder de kaart afgedrukt, het register van de plaatjes staat op het achterplat, er zijn maar 4 aparte plaatjespagina's – de andere plaatjes zijn in de tekst opgenomen, alle delen sluiten direct op elkaar aan, en de hoofdstukken beginnen niet op een nieuwe pagina.

Inhoud

Coolen, schrijver van streekromans, trekt na drie inleidende hoofdstukjes door de hele provincie, de Meierij, het Peelland, de Kempen, de omstreken van Breda, naar de Schelde en naar de Moerdijk, waar hij lyrisch over schrijft. Aan de oude steden waar hij zijn hart aan verpaid heeft, Den Bosch, Breda en Bergen op Zoom wijdt hij een heel hoofdstuk.

Dat de tekenaar, wiens naam aangeeft dat hij uit Brabant stamt, niettemin een ander gevoel heeft bij Brabant moge blijken uit de rechter tekening.

De teksten van de geachte en gevreesde literator Ritter zijn formeler. Na twee inleidende stukjes beschrijft hij in het hoofdstuk "Het afzonderlijke karakter der hoofddelen van Zeeland" de eilanden en Zeeuws Vlaanderen in kort bestek, waarna hij een aantal tochten maakt waarin de meeste gebieden en de bekendste plaatsen Middelburg, Ve(e)re en Vlissingen een aparte paragraaf krijgen.

Toeristisch Zeeland

HILL13

Artis

Artis door G. de Josselin de Jong, met aquarellen van Sam van Beek, Kessler Marburger, Herbert van de Poll e.a. Uitgegeven ter gelegenheid van het honderdjarig bestaan van Natura Artis Magistra te Amsterdam door N.V. Koek- en beschuitfabriek v/h G. Hille & Zn., Zaandam, september 1938

112 pagina's vanaf het eerste titelblad, inclusief register en Inhoud achterin. 96 kleine plaatjes en 8 grote platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst.

Prijs: 50 cent in de winkel, 70 cent per post

Kenmerken

Klassiek album van romanformaat (26,2 x 19,7 cm) met linnen rug. De modern vormgegeven voorzijde heeft een gesigeneerde aquarel, de achterzijde is blanco. Op de oranje linnen rug zijn de titel en schrijver vermeld.

De tekst wordt voorafgegaan door drie schema's Indeling van het dierenrijk en is verder onderverdeeld in acht hoofdstukken, gescheiden door paginagrote platen. Dit album is met het grote aantal pagina's, het grote aantal platen en plaatjes verspreid over de tekstpagina's en een groot aantal opvulstroken tamelijk dik. Het aantal pagina's had echter nog wel wat groter mogen zijn, want de plaatjeskaders sluiten erg dicht aan op de tekst. Dat is het enige minpunt van dit mooie boek.

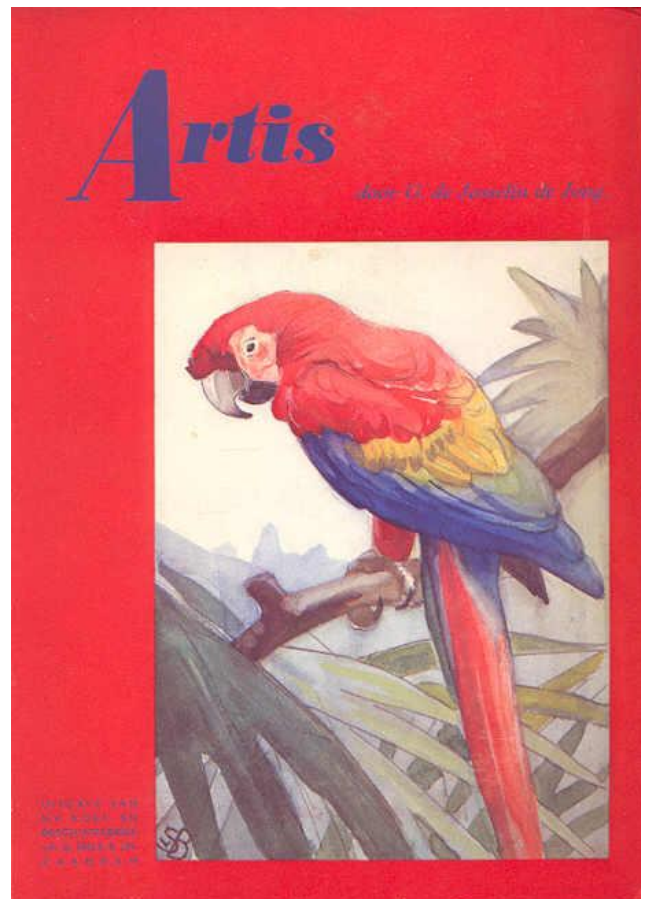
Hille heeft met dit album duidelijk afstand genomen van de "Verkade-traditie" en een boek neer willen zetten. De modern vormgegeven omslag met de opvallende aquarel van Sam van Beek (is plaatje 4), die door het Verkade-publiek minder gewaardeerd werd, zou in het moderne reclamejargon "een statement" genoemd worden. De vormgeving sluit dicht aan bij het enige vooroorlogse album van Douwe Egberts, *Groeien en bloeien door eigen bemoeien*, dat in hetzelfde jaar is verschenen, tot en met de bladspiegel en de afmetingen van de plaatjes. Alleen de ontsierende extra plaatjesnummers in de marge ontbreken. Deze twee albums passen keurig naast elkaar in de boekenkast, inclusief de kleur van de rug.

N.B. Pagina 31 bevat een grote zelffout. Een blok tekst van de halve pagina breed en een alinea lang is een regel naar beneden geschoven.

Opmerkelijk is dat de plaatjes in dit kleine album zelfs nog iets groter zijn (56 x 95 mm) dan in de grote albums, waardoor de tekst wat in het gedrang komt. De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 996, de grote platen A – H. Diverse plaatjes zijn gesigeneerd met Sam van Beek (of SvB), Wubbo de Jonge, J.G.K., H vd Poll. Een groot aantal zijn onherkenbaar of anoniem.

Inhoud

Dit album is niet alleen qua uiterlijk maar ook qua inhoud niet vergelijkbaar met het eerste Artis-album van Verkade, dat tamelijk willekeurig door Artis heen wandelt. Hille en de schrijver hebben een informatief en "pedagogisch" boek willen leveren. Portielje behandelt in de opeenvolgende hoofdstukken Jonge dieren, de

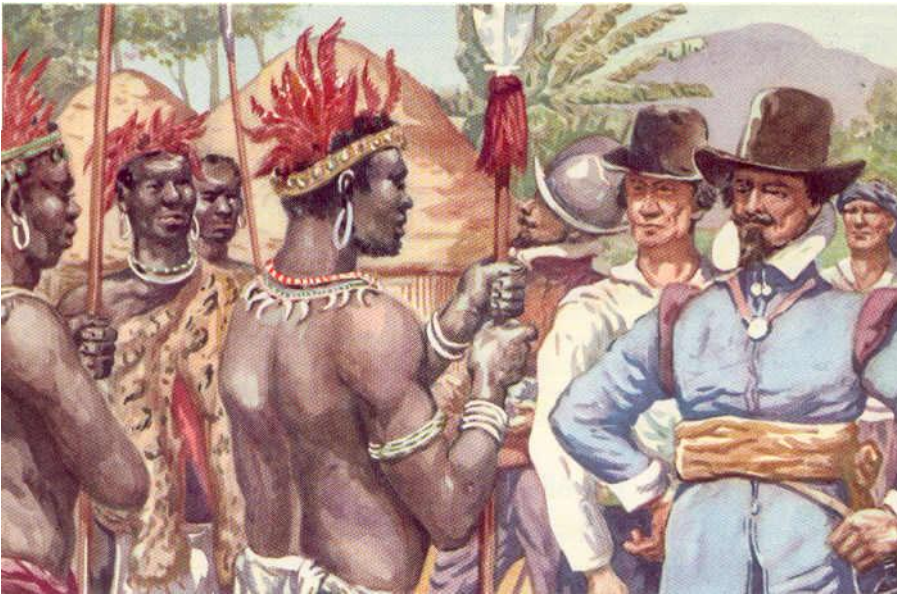

Zwanen- en pelika-nenvijver, Reuzenkatten en andere roofdieren, Dieren met min of meer stroomlijn, en Kleuren van velerlei betekenis. De Josselin de Jong, van be-roep schrijver over dieren, geeft na een inleidend hoofdstuk over de geschiedenis van Natura Artis Magistra en de grote diertuinen in de wereld, een meer systematische doorkijk zonder te ont-aarden in een biologieboek: Wat is een diertuin, Artis en de evolutie, Dieren van wouden en ber-gen, De dieren der open vlakte, Artis' kinderkamer (over voortplanting en nesten, en het fokken in Ar-tis), Dieren van het hemelrijk en Dieren van het zoete en zoute water (en het Artis aquarium).

De naoorlogse albums 1953 – 1960

In februari 1953 verscheen Hille opnieuw op het toneel, en wel met weer een klassiek album over de vaderlandse geschiedenis, het onderwerp waar 40 jaar eerder al twee albums aan gewijd waren. De archaische titel *Der Vaders Erf*, is niet zo vreemd als we bedenken dat de auteur, J.J. Moerman, geboren is in 1880. Kennelijk was het de bedoeling om weer circa anderhalf jaar later met het volgende deel uit te komen, *Neerlands vlag aan vreemde kust*. Moerman had het concept daarvan gereed toen hij op 24 februari 1954 overleed. Dit album, zijn laatste werk, verscheen pas in april 1955.

Beide albums hebben weer de kenmerken van de grote klassieke albums, een fractie kleiner dan de voorgaande (23,5 x 29,5), halfinnen met titelopdruk op de rug. Het eerste deel heeft weer een aquarel over het hele voorplat met alleen de titel erin geplaatst. Bij het tweede deel is het onderste deel zwart met de titel en de illustrator erin afgedrukt, en is de auteur zowel bovenaan als op de rug afgedrukt. De bewerkelijke plaatjes van hoge kwaliteit zijn gelithografeerd, zoals in de klassieke albums.

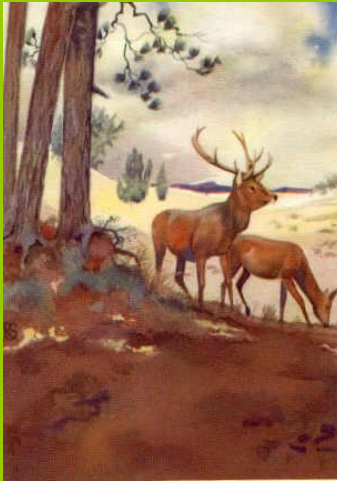

Vaderlandse geschiedenis: "Op bezoek bij de negerkoning van kaap Lopez"

Er zijn nog meer en grotere verschillen tussen de twee delen. Het eerste deel heeft de klassieke stijve plaatjes, maar wel dunner dan bij de vooroorlogse albums, 96 kleine op aparte plaatjespagina's en een aantal grote. In het tweede deel is de uitvoering van de plaatjes gemoderniseerd. Ze zijn nog dunner en hebben geen witrand meer en ze staan her en der op de tekstpagina's, of langs de rand, een nieuwe trend zoals o.a. in de autoalbums van Haust. Hiermee lijkt dit laatste grote album van Hille wat meer op de "moderne klassieke albums" zoals die van Douwe Egberts.

Het tweede boek heeft ook pentekeningen in de tekst. Bij het eerste boek ontbreken die. De platen en tekeningen zijn van J.W. Heijting, die in de veertiger jaren vele boekillustraties verzorgde, bijvoorbeeld "Hollandsch kasteelenboek" (1941) met 24 kastelen. In beide albums is de tekst in twee kolommen gezet, en beide boeken hebben vulstroken. Beide boeken zijn gedrukt door Laporte & Dosse Amsterdam.

Met deze twee boeken is het einde ingeluid van de grote klassieke albums met geschilderde plaatjes. Alleen het laatste scheepvaartboek van Hooimeijer volgt nog in 1956.

Herten op de Hoge Veluwe

Twee series zakalbums

Als in april 1955 toch nog met een forse vertraging het laatste grote album verschijnt, heeft Hille al iets heel nieuws opgezet, namelijk “zakalbums”. Dit zijn kleine boekjes, een kwart van de grote albums (11,7 x 14,8 cm), gebonden met stijve kaft en vulstroken, maar niet met linnen rug. Er verschijnen twee series: in 1954 *Ons Nationale Park De Hoge Veluwe* in drie deeltjes, en in 1955 *De Kruger-Wildtuin* in twee deeltjes. Beide series hebben in het totaal 90 plaatjes, één per pagina, plus per deeltje één “grote” plaat.

De omslagillustratie is bij alle deeltjes van een reeks hetzelfde; alleen het volgnummer verschilt. Ook de titelpagina is hetzelfde. De “plaatjes” bevatten zowel de afbeelding als de tekst van een pagina. Een andere bijzonderheid is, dat buiten de titelpagina, de paginanummers en de inplakkaders voor de plaatjes er niets in de boekjes gedrukt is. Het voorwoord en het register staan ook op losse velletjes, die ingeplakt meegeleverd werden. De tekst van het voorwoord is ook weer steeds dezelfde, maar het tekeningetje erboven verschilt steeds.

De voorplaat met de titel en volgnummer is ook opgeplakt. De kale boekjes van een serie zijn dus identiek.

Met deze nieuwe soort albums werd feitelijk een grote stap teruggezet in de albumgeschiedenis. De plaatjes vormen namelijk geen doorlopende tekst, maar er is bij elke afbeelding een korte afgeronde tekst, net als dat bij veel oude albums, en vooral reclamealbums het geval was. In de inleiding bij de tweede serie verklaart Hille dit als volgt: “Door het vermelden van korte bijzonderheden direct bij de plaatjes, sluiten wij aan bij moderne onderwijsmethoden.”

De teksten van De Hoge Veluwe zijn van A.B. Wigman, natuurhistorisch medewerker van het Nationale Park. De teksten bij De Kruger Wildtuin zijn van de schrijver-ornitholoog Jan P. Strijbos. De afbeeldingen in beide series zijn aquarellen van de bekende en populaire Zaanse vogel- en dierenschilder Rein Stuurman, die o.a. voor Het Klaverblad, Taminiau en Sluis vogelvoeder werkte.

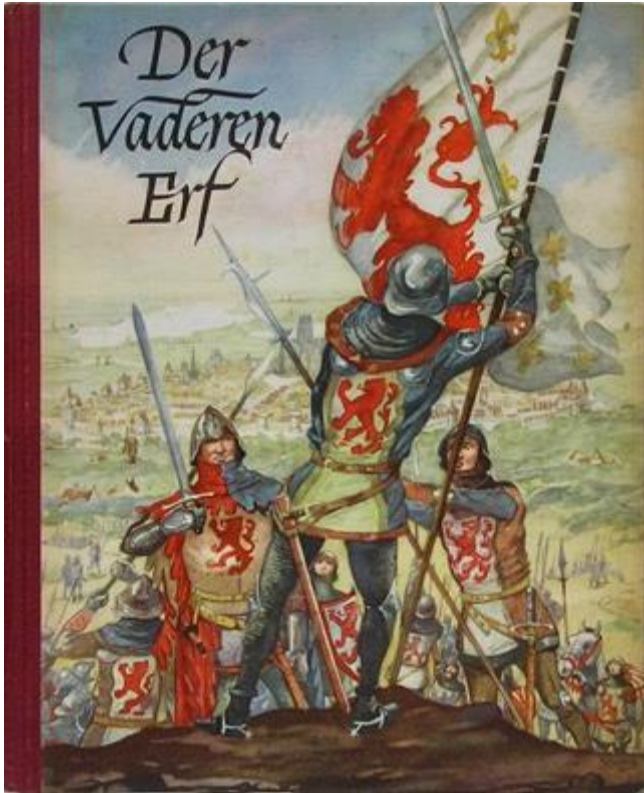
Hille beschouwde een serie zakalbums als één album. In het voorwoord bij het navolgende laatste album zegt hij dat dat het vijfde album is sinds 1952 – de hervatting na de oorlog.

Het aquariumalbum

Het laatste album dat Hille in januari 1960 uitbrengt is *Stille Pracht in het Tropische Aquarium*. Ook dit boek is weer een eigenaardigheid. Het is een kruising tussen de zakalbums en een klassiek album van romanformaat. Het is een stevig, gebonden boek van 151 pagina’s met linnen rug, met de afmetingen van een klein formaat roman (14 x 20 cm). Buiten twee algemene hoofdstukken behandelt het 120 vissen, telkens op één pagina een plaatje met een tekst.

Het boek is geschreven door Dr. J.M. Lodewijks, die vóór dit album slechts één boek geschreven had, “Natuur thuis en buiten” met een voorwoord van Portielje (1951), en in de zestiger jaren coauteur was van enkele boeken voor het biologieonderwijs. De plaatjes zijn voor een deel weer van Rein Stuurman, die ook de pentekeningen en het bandontwerp deed. Het bandontwerp is op dezelfde wijze opgezet als bij het tweede deel van de vaderlandse geschiedenis een jaar eerder. Het vierde album in drie jaar tijd was kennelijk wat te veel werk voor Stuurman alleen; circa 40 van de 122 plaatjes zijn van H. van Kruiningen, die opvalt door een zwaarder kleurgebruik.

Dit boek is weer gedrukt door Laporte & Dosse Amsterdam.

HILL14

Der vaderen erf

Der Vaderen Erf, door J.J. Moerman. Aquarellen van J.W. Heijting. Uitgave van N.V. Koek- en beschootfabriek v/h G. Hille & Zoon, Zaandam. December 1952

64 pagina's vanaf het titelblad plus register achterin. 96 kleine plaatjes om in te plakken op aparte pagina's en 8 grote platen (à 3 bons) plus 1 paginagrote plaat II om in te plakken in/bij de tekst.

Prijs f 2,40.

Kenmerken

Klassiek halflinnen album (29,5 x 23,5) met opvulstroken. De achterzijde is blanco. Op de rode linnen rug is alleen de titel vermeld.

Het boek is onderverdeeld in zestien korte, Romeins genummerde hoofdstukken. Inhoudsopgave voorin.

De paginagrote titelplaat "De inhuldiging van Koningin Juliana. 1948." werd ingeplakt meegeleverd.

De plaatjes zijn deels zichtbaar gesigneerd JWH. De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de strokenplaten A – H en de paginagrote platen I en II. Plaat II is gedateerd 1948.

Inhoud

Hille had met deze boeken een "opvoedkundige reclame" op het oog, net als met een aantal voorgaande uitgaven. Moerman, ten tijde van het verschijnen van dit boek gepensioneerd docent, doorloopt in de zestien korte hoofdstukken – "Germanen en Romeinen" beslaat nog geen volle pagina – de hele vaderlandse geschiedenis vanaf het begin van de jaartelling tot de troonsbestijging van Juliana in 1948. De geschilderde plaatjes met historische taferelen en gebouwen houden hier gelijke tred mee.

HILL15

Neerlands vlag aan vreemde kust

J.J. Moerman, Neerlands vlag aan vreemde kust. Met 110 illustraties door J.W. Heijting. N.V. Koek- en beschuifabriek v/h G. Hille & Zoon – Zaandam. april 1955

73 pagina's vanaf het titelblad, exclusief register der platen achterin. 96 kleine plaatjes om in te plakken in de tekst of langs de rand van de pagina's en 12 grote platen (à 3 bons) om in te plakken in de tekst. 1 paginagrote plaat ingeplakt op p. 42 meegeleverd.

Prijs f 2,50.

Kenmerken

Klassiek album van hetzelfde formaat als het vorige. De achterzijde is blanco. Op de grijze linnen rug zijn de titel en auteur vermeld. Het boek is onderverdeeld in zeven-tien Romeins genummerde hoofdstukken.

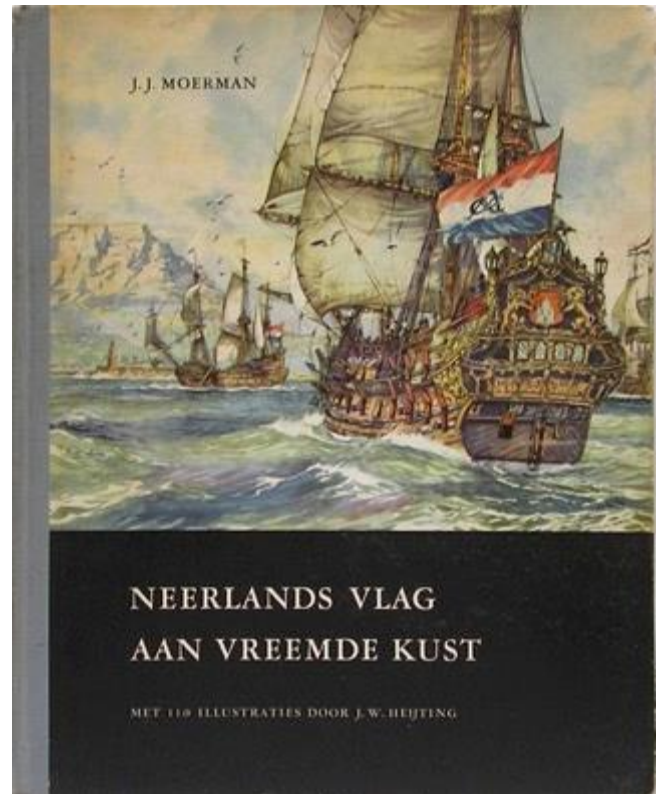
Naast het grote aantal plaatjes in de tekst bevat het nog een aantal pentekeningen, waaronder kaartjes van de zeeroutes, en een paginagrote tekening voorafgaand aan het eerste hoofdstuk. De plaatjes zijn van dunner papier dan bij de voorgaande albums en ze hebben geen wittand, waardoor ze totaal anders ogen dan de klassieke plaatjes. Het is duidelijk de bedoeling geweest om de tekst en de plaatjes meer te integreren en zo een geïllustreerd leesboek te maken.

De plaatjes zijn voor een klein deel zichtbaar gesigneerd JWH. De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 96, de twaalf strokenplaten A – K.

Inhoud

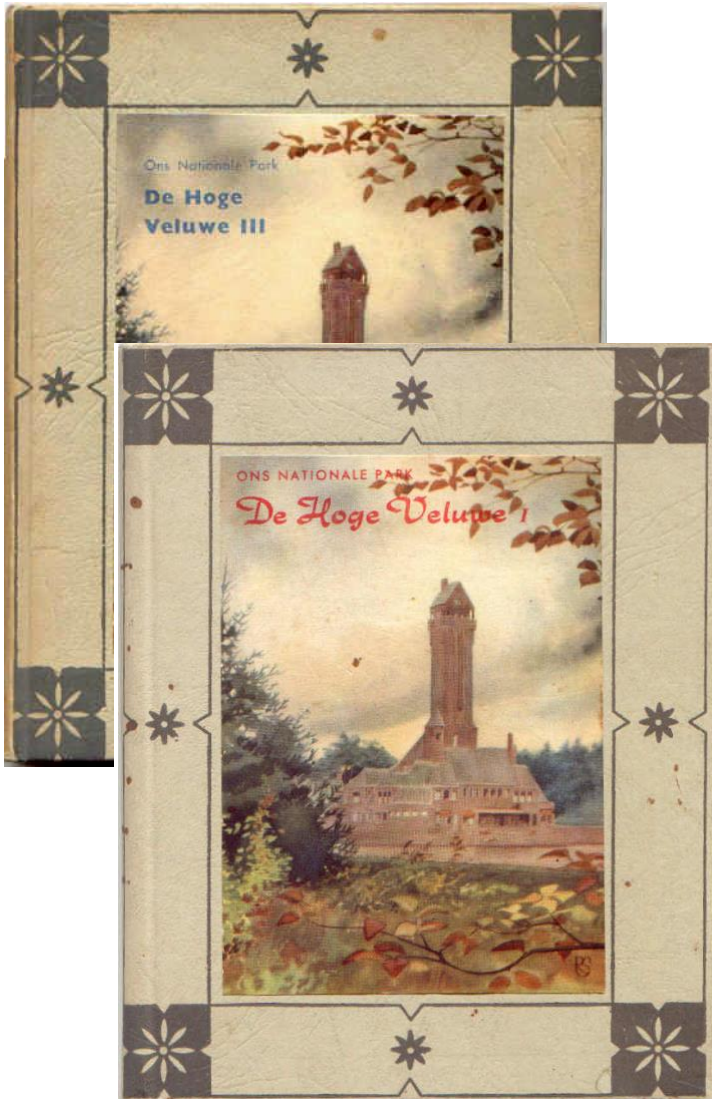
Dit boek gaat volledig over de zeevaart, de zeeslagen, de grote ontdekkingsreizen, de VOC en OIC en de kolonisatie door de Nederlanders. Moerman geeft daarover veel en gedetailleerde historische informatie en toont zich hier bovendien een boeiende verteller, die persoonlijke noten niet schuwt. Zijn gedetailleerde kennis van het onderwerp vloeit direct voort uit zijn bekendste werk, *Merkwaardige tochten van Nederlandse schipvaarders: naar oude scheepsjournalen naverteld* (1947).

De 11de Augustus kreeg de Mauritius een schip in het zicht. Van Noort wilde die tegenligger praaien maar deze voer door. Van Noort liet toen uit een goteling een schot lossen. Met een hevige knal sprong de goteling uit elkaar. De konstabel, die het stuk bediend had, verloor een been; de jongen, Pieter Reyniersz., die hem geholpen had, was op slag dood. Pieter Reyniersz. bleef "sticks doot", zo lezen we in de "Beschrijvinghe van de voyage van Olivier van Noort" Dit is alles, wat we van de jongen vermeld vinden. Onmiddellijk op deze woorden volgt: "Het was wonder, datter geen volck meer en bleef, want de Admiraal en stonter met veel volcks niet verre af" Maar voor mij was het, na het lezen van deze simpele woorden, niet uit. Ik kon de gedachte aan die kleine Rotterdammer niet maar zo dadelijk van me afzetten. Ik stelde mij voor, hoe hij 's avonds, eenzaam in zijn kooi, nu de reis welhaast een eind ging nemen, zal hebben liggen denken aan zijn thuiskomst. Het weerzien van zijn moeder, wier laatste woorden bij zijn vertrek geweest waren: "Ga met God, mijn jongen. Ik zal altijd voor je bidden." Zijn vader, zijn broers en zusters. Zouden zij allen in de nu flink uit de kluiten gewassen, door weer en wind gebruide jongen hun Pieter herkennen? Als een lopend vuurtje zou het nieuws door de buurt gaan; de burens zouden het elkaar vertellen: "Weet je, dat Pieter Reyniersz. terug is? Ik heb hem gezien. Wat een kerel is hij geworden. Meer dan drie jaar is hij weg geweest. Met admiraal Van Noort uit de "Dubbele Witte Sleutels" aan het Marktveld. En hij is héél de wereld omgezeild."

Hoe zou hij thuis vertellen urenleng, van de landen die hij bezocht had, van de vreemde volken die hij gezien had, van de grote gevaren die hij doorleefd had. En op een morgen zou hij naar het Oude Hoofd aan de Maas gaan. Daar zou hij mogelijk zijn vroegere speelmakkers ontmoeten. Wat zouden ze jaloers zijn. Maar vóór alles zou hij zodra hij zijn gage ontvangen had, voor allen thuis wat kopen. Zó, stel ik mij voor, heeft Pieter Reyniersz. liggen mijmeren, nu, naar men hopen mocht, de Mauritius spoedig met de vlaggen in top en onder het bulderen der kanonnen het anker zou uitwerpen op de brede Maze voor Rotterdam. Op de morgen van die ramp op de Mauritius - het was de 11de Augustus - had men Pieter bevolen om de konstabel te helpen bij het afvuren van het kleine kanon. Enige minuten later lag hij op het dek.

Ik vermoed, dat kort na zijn treurig einde de bemanning aan dek zal zijn gekomen om aan de kleine kameraad de laatste eer te bewijzen. Eerbiedig zullen de maats het hoofd ontbloot hebben, toen de admiraal het gebed uitsprak, de bede tot "Godt Almachtigh", of hij dit kind zou willen opnemen in Zijn Vaderhuis. Toen zullen zij even gewacht hebben, tot het plechtige bevel kwam: "Eén, twee, drie, in Godsnaam!" En zacht zullen zij hun makker, die meer dan drie jaar hun lot gedeeld had, hebben laten neerdalen in het grote zeemansgraf De Mauritius stevende weer verder, voor de zoveelste maal met een lid van de bemanning minder aan boord. En in zijn kajuit zal de admiraal zijn lange dodenlijst hebben aangevuld met de naam: "Pieter Reyniersz., konstabelsmaat".

HILL16 – 18

Ons Nationale Park De Hoge Veluwe I, II en III

Hille zakalbum. N.V. Koek- en beschuitfabriek v/h G. Hille & Zn. Zaandam. (1954)

Elk deeltje bevat 30 genummerde pagina's met als enige opdruk een kader voor het inplakken van een plaatje, voorafgegaan door een titelblad met opgeplakt voorwoord op de achterkant en een titelplaat daaraan voorafgaand, en gevolgd door een pagina met een opgeplakte inhoud achterin.

Twee drukken, de eerste met rode titels en een herdruk met kleine oplage met blauwe titels.

Prijs f 0,50 per stuk

6 series van 15 plaatjes à 24 bonnen

Kenmerken

Deze boekjes met het formaat van een kwart van de klassieke albums (11,7 x 14,8 cm) zijn ingenaaid met een kartonnen omslag en rug. Op de voorzijde van alle drie de boekjes is dezelfde aquarel geplakt, voorstellend het jachtslot Sint Hubertus (zie ook deel II plaatje 3), met daarop de titel en het volgnummer gedrukt.

Elk boekje heeft 31 plaatjes, de 30 genummerde plaatjes van dieren, natuurtaferelen et cetera, en de ongenummerde titelplaat van dezelfde grootte als de plaat op de omslag. De plaatjes zijn per deel genummerd 1 t/m 30; de titelplaat is op de achterzijde aangeduid als "grote plaat".

De plaatjes zijn geschilderd door Rein Stuurman en zijn gesigneerd RS.

Inhoud

Elk plaatje bevat een afbeelding met een bijbehorende korte tekst. De plaatjes zijn in alfabetische volgorde op hoofdwoord geplaatst (bijvoorbeeld "Wilde konijntjes" bij de K), met enkele afwijkingen "om praktische of esthetische redenen"; deel I gaat van A t/m H, deel II van H t/m R en deel III van R t/m Z, met als uitsmijter Café-Rest. Rijenburg, dat "wanneer ge van een lange cross-country door heidevelden, bossen en buntsteppen teruggekeerd, de Hoge Veluwe eindelijk verlaat, noodt tot een rustpoos op het groene gazon of in de gezellige cafézaal met de jachttrofeeën van edelhart en everzwijn".

De teksten zijn geschreven door A.B. Wigman, natuurhistorisch medewerker van het Nationale Park. Er worden vooral dieren behandeld en slechts enkele planten. Daarnaast komen enkele gebouwen aan de orde, zoals het genoemde jachtslot en het café, en het Kröller-Müller museum.

Een van de "kleine" platen

HILL19 – 20

De Kruger-Wildtuin 1 en 2

Jan P. Strijbos, Rein Stuurman. *De Kruger-Wildtuin in Zuid-Afrika*. N.V. Koek- en beschoofabriek v/h G. Hille en zoon, Zaandam. (1955)

Beide boekjes 45 pagina's exclusief titelblad en voorwoord voorin en register van de plaatjes achterin. 45 paginagrote plaatjes plus een titelplaat en een voorwoord om in te plakken.

Prijs f 0,75 per stuk

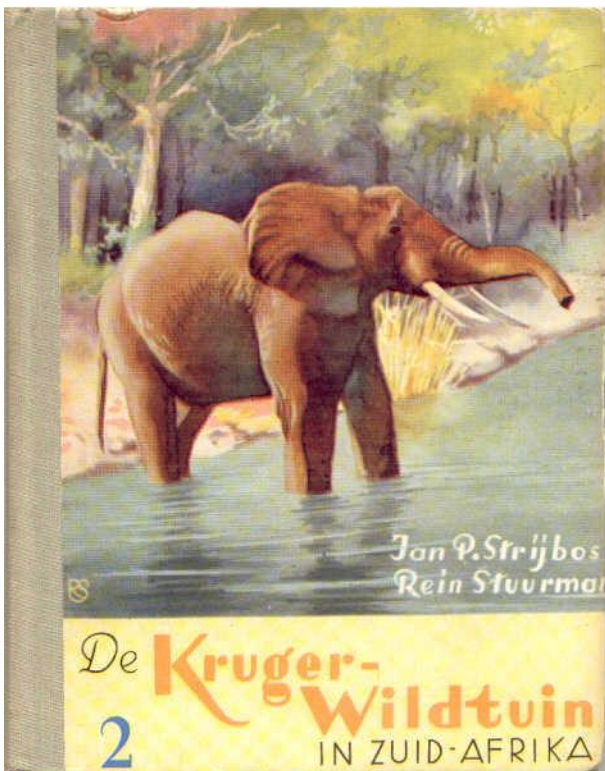
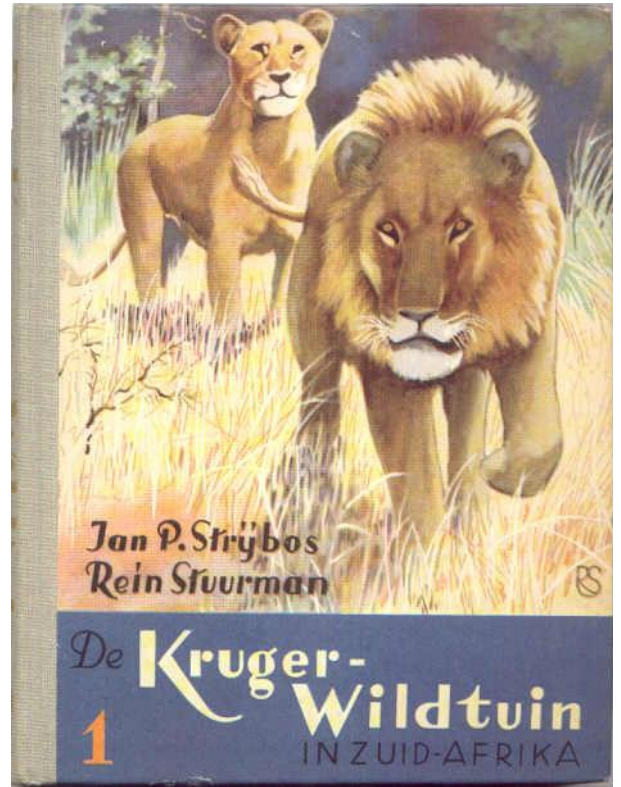
6 series van 15 plaatjes à 24 bonnen

kenmerken

De uitvoering van deze twee boekjes verschilt van de eerste serie. De boekjes hebben een linnen rug met titelopdruk, en het hele voor- en achterplat zijn beplakt. De stijl van de voorkant is die van Neerlands vlag aan vreemde kust (1955) en van het hierna volgende laatste album, met een afbeelding met daarin de naam van de schrijver – en hier ook de tekenaar – en daaronder een balk met de naam van het album. (Stuurman gebruikt deze stijl daarna ook voor het eerste en enige minialbum met stijve kافت dat hij maakt voor Kanis & Gunnink). De afbeeldingen op de voorzijde zijn nu ook verschillend. Op de achterzijde is het bedrijfs-symbool, de witte olifant, afgedrukt. Op de binnenzijde van het voorplat is een kaart van Zuid-Afrika afgedrukt en op de binnenzijde van het achterplat een kaart van de Kruger wildtuin.

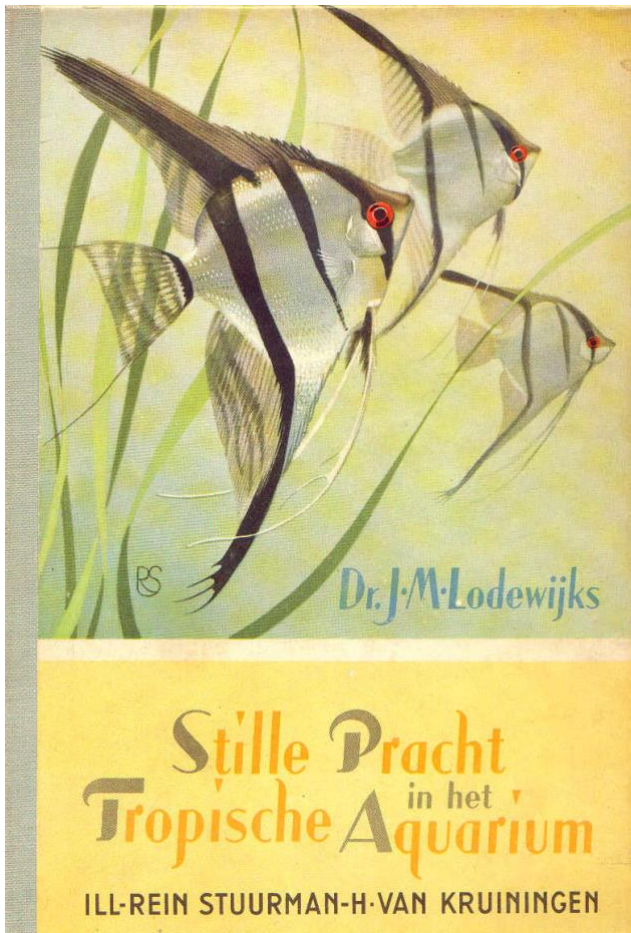
Net als de eerste serie zakalbums zijn alle pagina's in het boekje zonder tekst; er is alleen een kader afgedrukt waarin de plaat geplakt wordt. Deze boekjes hebben echter wel een volledige titelpagina en in het inplakkader van de naastgelegen titelplaat is de bijbehorende omschrijving afgedrukt.

Het voorwoord door de schrijver beslaat 3 van de minipagina's, afgedrukt op een vouwblaadje voorin beide delen. Een nawoord door Hille besluit deel II.

inhoud

De onderwerpen zijn alfabetisch behandeld, in deel 1 van Aardvarken tot Luipaard, in deel 2 van Geelsnavel tot (Kaapse) Zeearend. Op de plaatjes is onder de Nederlandse naam de Zuid-Afrikaanse afgedrukt. Bijna alle onderwerpen zijn dieren; in de twee boekjes samen zijn slechts vier planten en één gebouw afgebeeld.

De boekjes zijn geschreven door schrijver-ornitholoog Jan P. Strijbos, en geïllustreerd door Rein Stuurman. Aan de totstandkoming van de albums is bijzonder veel werk besteed. Strijbos bezocht persoonlijk het Kruger wildpark – “een grote gebeurtenis in zijn leven” – en riep bij het schrijven de hulp in van de ambassade van de Unie van Zuid-Afrika in Den Haag en het Zuid-Afrikaans Instituut, het Zoologisch Museum en het Entomologisch laboratorium in Amsterdam.

HILL21

Stille pracht in het Tropische Aquarium

Dr. J.M. Lodewijks, Stille pracht in het tropische aquarium. Te illustreren met Hille's plaatjes naar aquarellen van Rein Stuurman en H. van Kruiningen; pentekening-en en bandontwerp van Rein Stuurman. Uitgave van N.V. Koek- en beschuitfabriek v/h G. Hille & Zn. Zaandam. (januari 1960)

151 pagina's vanaf het voorloopblad, inclusief 4 pagina's register achterin. 120 kleine plaatjes om in te plakken bij de tekst en 2 grote platen bij de twee inleidende hoofdstukken (p. 6 en p. 78).

Prijs: f 2,50 of f 1,50 + 150 Hillebonnen.
6 series van 20 plaatjes à 24 bonnen

Kenmerken

Klassiek album van klein romanformaat (14 x 20 cm), gebonden met grijze linnen rug met titelopdruk en opvolstroken. De achterzijde is gesierd met een kleine pentekening met een vis.

De indeling is naar het beproefde recept van de zakalbums: na een kort inleidend hoofdstuk van 9 pagina's met pentekeningen, beschrijft elke pagina in principe één vis of plant, geïllustreerd met één plaatje, in het midden van het boek onderbroken door een tweede hoofdstuk.

Inhoud

Doordat het grootste deel van het boek paginagewijs soorten vissen behandelt, en tussendoor met aquaria verwante onderwerpen die alle in de index zijn vermeld, is het boek primair een naslagwerk. De indeling is niet direct duidelijk, maar als men de moeite neemt om het boek door te lezen blijkt er een structuur van onderwerpen in te zitten, beginnend met het kleine aquarium – kleine vissoorten – gevolgd door waterplanten, dan een aantal eenvoudig te houden vissen, dan een tweede hoofdstuk "Een stap verder", gevolgd door een aantal moeilijker te houden soorten.

De meeste plaatjes zijn geschilderd door Rein Stuurman en gesigneerd RS. Circa eenderde is geschilderd door van Kruiningen; deze zijn zwaarder van kleur en niet gesigneerd. De kleine plaatjes zijn genummerd 1 – 120, de twee grote A en B.

